

# **DANIŞTAY KARARLARI IŞIĞINDA SOSYAL RİSK İLKESİ\***

**ArŐ. Gör. ađrı BAYER\*\***

## **AN OVERVIEW OF THE PRINCIPLES OF SOCIAL RISKS IN LIGHT OF THE COURT DECISION**

---

\* **Makalenin Kabul Edildiği Tarih:** 10.12.2018

\*\* **Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakóltesi**

**E-mail Adresi:** cbayer@konya.edu.tr

**ÖZ**

İdarenin sorumluluğunu belirleyen ilkelerden temel olanları hizmet kusuru, risk ilkesi ve kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesidir. Ancak bunların yanısıra kusursuz sorumluluk ilkelerinden olan “sosyal risk” ilkesi de mevcuttur. Sosyal risk ilkesi özellikle yargı kararlarında, birlikte yaşamın kaçınılmaz bir sonucu olan savaş, terör eylemleri ve sosyal ve içtimai kargaşalar esnasında zarara uğrayan üçüncü kişilerin zararlarını karşılamak için öngörülen ilke olarak tanımlanmaktadır. Ancak sosyal risk ilkesi diğer sorumluluk ilkelerinden farklıdır. Bu ilkeye göre davranış ile zarar arasında bir bağ kurulmamakta, illiyet bağı olmadan da sorumluluk söz konusu olmaktadır. Bu özelliği nedeniyle sosyal risk ilkesi bazı yazarlar tarafından sert bir şekilde eleştirilmiştir. Ancak bu ilkeye göre sorumluluk Anayasamızda da yer aldığı gibi sosyal devlet ilkesinin bir gereğidir. Sosyal bir hukuk devleti olarak ülkemizde değişik nedenlerle meydana gelen terör eylemleri sonucu ortaya çıkan zararların sosyal risk ilkesi gereğince karşılanması idare hukukunun diğer kusurlu veya kusursuz sorumluluk ilkelerine göre bireyler açısından daha faydalıdır.

**ANAHTAR KELİMELER:** İdarenin Sorumluluğu, Kusursuz Sorumluluk, Sosyal Devlet, Sosyal Risk, İlliyet Bağı.

**ABSTRACT**

The service failure, the risk principle and principle of equal apportionment of public burdens which determines the basic principle of the responsibility of the Administration. However, in addition to these principles which is one of strict liability principle of "social risk principle" is also available. The principle of social risk, especially in judicial decisions, is defined as specified policy to meet the loss of a third party who has suffered damage during war, terror activities and social unrest which is the inevitable consequence of living together. However, the principle of social risk is different from other responsibility. There is no relationship between the loss and behavior according to this principle. Responsibility is also available without causal link. Social risk principle has been criticized harshly by some authors because of this feature. According to this principle Responsibility is a requirement of social state principle Located in our constitution. Compensation of damages in accordance with the principle of social risk caused by the acts of terrorism occurring for different reasons is more

*beneficial for individuals than other responsibilities principles of administrative law.*

**KEY WORDS:** *Responsibility of Administration, Strict Liability, Social State, Social Risk, Casual Link.*

## GİRİŞ

İdarenin eylem ve işlemlerinden dolayı kişiler zarar görebilirler. Bu zararların idarece karşılanması hukuk devleti ilkesinin bir gereğidir. İdarenin yaptığı eylemlerde ve işlemlerde idarenin kusuru varsa kusur sorumluluğuna gidilmesi ilk ve aslî yoldur. Ancak bazı durumlarda idarenin sorumluluğuna gitmek için idarenin kusurlu olması şartı aranmaz. İdarenin kusursuz sorumluluğuna gidebilmek için idarenin bir eylemi, bu eylem sonucunda ortaya çıkan zararın varlığı ve idarenin yaptığı eylem ve ortaya çıkan zarar arasında nedensellik bağı (illiyet bağı) olması gerekir.

Ancak bazı durumlarda nedensellik bağı dahi aranmadan idarenin sorumluluğuna gidebileceğimiz bir istisnaî yol da vardır. Özellikle terör eylemleri sonucunda kişilerin uğradıkları zararlar, bilimsel ve yargı içtihatlarıyla kabul edilen “sosyal risk ilkesi” gereğince idarenin sorumluluğuna gidilip tazmin edilebilmektedir.

Çalışmamızda öncelikle sosyal risk ilkesinin idarenin diğer sorumluluk türlerinden farkının daha iyi ortaya konulması adına genel olarak idarenin sorumluluğu kavramlarından ve sorumluluk türlerinden kısaca bahsedilecektir. Ardından sosyal risk ilkesinin mahiyeti, özellikleri ve ülkemizdeki uygulamaları yargı kararlarıyla birlikte izah edilmeye çalışılacaktır.

## I. GENEL OLARAK İDARENİN SORUMLULUĞU

Bir devlet kendisini hukuk devleti olarak nitelendiriyorsa o hukuk devletinde, idarenin hukuka aykırı eylem ve işlemler yapmaması gerekir. Ancak hukuk devletlerinde de mutlaka devlet adına yürütülen faaliyetlerde hukuka aykırı sonuçlar ortaya çıkabilmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti de bir hukuk devleti olduğu için bu faaliyetlerden dolayı hukuka aykırı sonuçlar ortaya çıktığında bu sonuçtan dolayı idarenin sorumluluğu<sup>1</sup> doğacaktır.

<sup>1</sup> İdarenin sorumluluğu için bkz. ODYAKMAZ, Zehra / KAYMAK, Ümit / ERCAN, İsmail. (2012). Anayasa Hukuku İdare Hukuku, 15. Baskı, XII Levha Yayıncılık, İstanbul, s.

Kişiler, idarenin yaptığı eylem ve işlemler dolayısıyla birtakım maddî veya manevî zararlara uğrayabilmektedirler. Hukuk devletinin de idarenin yaptığı bu eylem ve işlemlerden doğan zararları karşılaması gerekir. İşte idarenin kişilere verdiği bu zararları karşılama yükümlülüğüne “idarenin sorumluluğu” denir<sup>2</sup>.

### A. ANAYASAL DAYANAĞI

Anayasanın 125. maddesinde, idarenin her türlü eylem ve işlemine karşı yargı yolunun açık olduğu belirtildikten sonra; son fıkrasında, idarenin kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlü olduğu hükme bağlanmıştır<sup>3</sup>. Bu nedenle idarenin kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemek konusunda takdir yetkisi olmayacaktır<sup>4</sup>. İdarî hizmetlerin görülmesi sırasında ortaya çıkan zararların tazmini, Anayasanın 125. maddesi

411-420; ODYAKMAZ, Zehra / GÜZEL, Oğuzhan (2013). Mahkeme Kararları Işığında Terör Olaylarında İdarenin Sorumluluğuna Genel Bir Bakış. Mevlâna Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 1, S. 1, s. 1-61; GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref. (2007). Yönetmelik Yargı, 26. Bası, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara, s. 282-316; GÖZLER, Kemal / KAPLAN, Gürsel. (2017). İdare Hukuku Dersleri, 19. Baskı, Ekin Yayıncılık, Bursa, s. 737-760; YAMAN, Murat. Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kararları Işığında Sorumluluk, Hizmet Kusuru ve Kusursuz Sorumluluk Kavramları, [http://www.msb.gov.tr/ayim/Ayim\\_makale\\_detay.asp?IDNO=54](http://www.msb.gov.tr/ayim/Ayim_makale_detay.asp?IDNO=54), (Erişim Tarihi: 15.03.2018); ERDOĞAN, Yavuz. İdarenin Kusursuz Sorumluluğu, <http://www.suchukuku.com/icerik.php?id=57> (Erişim Tarihi: 10.03.2018); COŞKUN, Burak. (2008). İdarenin Terör Olayları Nedeniyle Sorumluluğunun İdarenin Sorumluluğuna İlişkin İlkeler ve Özellikle Sosyal Risk İlkesi Açısından Değerlendirilmesi, MECMUA (Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğrencilerinin Fakültelerine Armağanı), 1. Bası, SÖZKESEN Matbaacılık, Ankara, s. 353-381; GÜNDAY, Metin. (2015). İdare Hukuku, 10. Baskı, İmaj Yayınevi, Ankara, s. 368-369; DURAN, Lütfi. (1974). Türkiye İdaresinin Sorumluluğu (Sorumluluğun Temeli ve Sebepleri, Sorumluluğa Yol Açan Olgular), Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, Ankara, s. 47-48.

<sup>2</sup> GÖZLER / KAPLAN, s. 737.

<sup>3</sup> HAKİMLER VE SAVCILAR YÜKSEK KURULU HUKUKİ MÜZAKERE TOPLANTISI RAPORU, Müzakere Konusu: 5233 Sayılı Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılama Hakkında Kanun, Grup Başkanı: Yunus ÇETİN, Grup Sözcüsü: Hamza SEYREK, 23-25 Kasım 2012, MiraCle RESORT HOTEL, <http://hmt.hsyk.gov.tr/konular/idari-yargi/idare/10-Dan15daire/1.pdf>, (Erişim Tarihi: 12.03.2015).

<sup>4</sup> ODYAKMAK / KAYMAK / ERCAN, s. 411.

gereğidir ve Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal bir hukuk devleti olduğunun bir sonucudur.

## B. İDARENİN SORUMLULUĞUNUN NEDENLERİ<sup>5</sup>

İdarenin sorumluluğu, kusurlu sorumluluk ve kusursuz sorumluluk olmak üzere ikiye ayrılır. İdarenin sorumluluğundan bahsedebilmemiz bu iki sorumluluktan birinin gerçekleşmesi gerekir. Dolayısıyla idarenin hukukî sorumluluğuna gidilebilmesi için ana kural; söz konusu zararın bir idarî faaliyet sonucu ortaya çıkmış olması ve olayda idare hukukuna özgü sorumluluk esaslarından birinin uygulanabilir olmasıdır<sup>6</sup>.

## C. İDARÎ SORUMLULUKTAN BAHSEDİLEBİLMESİ İÇİN GEREKEN DURUMLAR

İdarenin kamu hizmetlerinin yürütülmesi esnasında yaptığı işlem ve eylemlerden dolayı birtakım şahıs ve malvarlıklarının zarar görmesi mümkündür. Ancak, bu gibi durumlarda idarenin hukuki sorumluluğundan söz edebilmek için maddi ve hukuki nitelikteki bazı şartların bir araya gelmesi gerekir<sup>7</sup>.

Özel hukukta olduğu gibi kamu hukukunda da dolayısıyla idare hukukunda da hukuki sorumluluk, üç şartın bulunmasına bağlıdır. Bunlar; bir zararın varlığı, söz konusu zararın belirli bir kişiye bağlanabilmesinin mümkün olması (illiyet bağı veya nedensellik bağı) ve tazmin yükümlülüğünün kaynaklandığı zarar doğurucu eylem ve işlemde hukukî bazı niteliklerdir<sup>8</sup>.

### 1. İdarî Tutum ve Davranış Gereklidir

İdarenin sorumluluğundan bahsedebilmemiz için öncelikle idarenin bir tutumu ve davranışı olmalıdır. Bu idarî tutum ve davranış icraî ya da ihmalfî olabilir veya idarî eylemden ve işlemde doğabilir. İdare yaptığı bu eylem ve işlemde rol almalıdır. İdare, işlem ve faaliyetin başında, sonunda veya

<sup>5</sup> ODYAKMAZ / KAYMAK / ERCAN, s. 411-412; ARMAĞAN, Tuncay. (1997). İdarenin Sorumluluğu ve Tam Yargı Davaları, Birinci Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, s. 17.

<sup>6</sup> ALTAY, Evren. (2004). İdarî Yargı Kararlarının Uygulanmasından Doğan Uyuşmazlıklar, 1. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, s. 273.

<sup>7</sup> YAMAN, s. 1-2.

<sup>8</sup> ATAY, E. Ethem / ODABAŞI, Hasan / GÖKCAN, Hasan Tahsin. (2003). Teori ve Yargı Kararları Işığında İdarenin Sorumluluğu ve Tam Yargı Davaları, Birinci Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, s. 149.

herhangi bir şekilde bu işlem ve faaliyette rol almazsa sorumlu tutulmayacaktır<sup>9</sup>.

İlerde de değinileceği üzere kusurlu sorumlulukta idarenin işlem ve faaliyetlerinin hukuka aykırı olması gerekir. Eğer kusursuz sorumluluk varsa idarenin işlem ve faaliyetlerinin hukuka aykırı olması gerekmez<sup>10</sup>. Sosyal risk ilkesine göre sorumlulukta illiyet bağı da gerekmez.

## 2. Bir Zararın Varlığı Gereklidir.

Kişilerin malvarlığında veya şahıs varlığında ortaya çıkan istem dışı kayıp ve eksikliklere “zarar” denir<sup>11</sup>. İdarenin hukuki sorumluluğunun doğabilmesi için mutlaka zararın doğmuş olması gerekir. Bir başka deyişle, herhangi bir davranış olmakla birlikte bir zarar doğmamışsa idarenin tazmin borcu doğmaz<sup>12</sup>.

Zararın varlığına ilişkin şartlar ve taşınması gereken özellikler şunlardır<sup>13</sup>.

- *Zararın Var Olması Gerekir*
- *Zarar Gerçekleşmiş Olmalıdır*
- *Zarar Kesin Olmalıdır*
- *Zarar Hukuken Korunan Bir Menfaate Yönelik Olmalıdır*
- *Zarar Parayla Ölçülebilir Nitelikte Olmalıdır*
- *Zarar Özel Olmalıdır*
- *Zarar Anormal Olmalıdır*

Özel hukuka benzer olarak idarenin hukuki sorumluluğunda da sadece zarar tehlikesinin varlığı sorumluluğa yol açmaz. Henüz doğmamış olan zararlar ve ilerde doğması muhtemel bulunan zararlar idarenin sorumluluğuna yol açmayacaktır. Ancak henüz doğmamış olmakla ilerde doğması kesin olacak zararların da tazmini istenebilir.

<sup>9</sup> ÇAĞLAYAN, Ramazan. (2016). İdare Hukuku Dersleri, 4. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, s. 783.

<sup>10</sup> ODYAKMAZ / KAYMAK / ERCAN, s. 425.

<sup>11</sup> ATAY, Ender Ethem. (2016). İdare Hukuku, 5. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, s. 715.

<sup>12</sup> YAMAN, s. 3.

<sup>13</sup> GÖZLER / KAPLAN, s. 782-786.

### 3.Zarar ile Eylem Arasında İlliyet Bağı Olmalıdır

İdarenin tazmin sorumluluğunun doğabilmesi için, zarar ve idarenin davranışı arasında bir nedensellik (illiyet) bağının bulunması gerekir. Eğer sonuç, olayların doğal akışına göre beklenilmeyen bir olağanüstü sonuç ise, idare bu sonuçtan sorumlu tutulmayacaktır<sup>14</sup>.

Ayrıca idarenin yaptığı eylemlerden dolayı sorumlu tutulabilmesi için, bu eylem ve zarar arasındaki illiyet bağının dolaylı değil, doğrudan doğruya olması gerekir<sup>15</sup>. Yani idarenin yaptığı eylem, ortaya çıkmış olan zararın doğrudan nedeni olmalıdır.

İdare hukukumuzda illiyet bağının varlığının ispatı zarara sebep olan idareye değil, zarar gören davacılara aittir. Bazı durumlarda idari davranış ile zarar arasındaki illiyet bağı başka olayların araya girmesiyle zayıflayabilir veya tamamen ortadan kalkabilir<sup>16</sup>. Bu durumlara illiyet bağını kesen haller denir. İlliyet bağını kesen haller şunlardır<sup>17</sup>:

- a. *Mücbir Sebep*
- b. *Beklenmeyen Hal*
- c. *Zarar Görenin Davranışı*
- d. *Üçüncü Kişilerin Davranışı*

### D. İDARENİN SORUMLULUK TÜRLERİ

İdarenin sorumluluğu, idarenin kişilere verdiği zararın, idarenin malvarlığından bazı değerlerin zarar gören kişinin malvarlığına aktarılması yoluyla tazmin edilmesi anlamına gelmektedir. İdare bu zararları kendi isteğiyle karşılayabilir veya bu zararları kendi isteğiyle karşılamazsa, tazmin yargı mercilerinin kararıyla sağlanmaktadır<sup>18</sup>.

İdarenin sorumluluğu genel olarak idarenin özel hukuk sorumluluğu ve idarenin idarî sorumluluğu olmak üzere ikiye ayrılır.

<sup>14</sup> YAMAN, s. 5.

<sup>15</sup> GÖZLER / KAPLAN, s. 786.

<sup>16</sup> ODYAKMAZ / GÜZEL, s. 8.

<sup>17</sup> GÖZLER, s. 788.

<sup>18</sup> ERDOĞAN, s. 1.

## 1.İdarenin Özel Hukuk Sorumluluğu

İdarenin özel hukuka tabi olan uyuşmazlıklarına idarenin özel hukuk sorumluluğu denir. Bu uyuşmazlıklar idarî yargıda değil adlî yargıda çözümlenir. Bunlara örnek olarak şu faaliyetleri gösterebiliriz<sup>19</sup>.

- *İdarenin özel mallarının işletilmesinden doğan zararlar*
- *Kamu görevlilerinin kişisel kusurlarından kaynaklanan zararlar*
- *İdarenin özel hukuk sözleşmelerinden doğan zararlar*

## 2.İdarenin İdari Sorumluluğu

İdarenin idari sorumluluğu, idare tarafından gerçekleştirilen ve idare hukukunun konusuna giren eylem ve işlemlerle ilgili konularda idarî yargının kullanıldığı sorumluluktur. Dolayısıyla bu tür sorumluluk durumlarında idarenin kişilere verdiği zararlar, özel hukuka göre değil, kamu hukukuna göre karşılanacaktır. İdarenin özel hukuk sorumluluğundan farklı olarak bu tür sorumluluktaki faaliyetlerde idarenin kamu gücü ayrıcalıklarıyla donatılmış faaliyetleri esastır<sup>20</sup>.

### a. Kusurlu Sorumluluk (Hizmet Kusuru)

Kusurlu sorumluluktan anladığımız, idarenin kusurlu eylem ve işlemleriyle yol açtığı zararları tazmin etme yükümlülüğüdür<sup>21</sup>. Hizmet kusuruna dayanan idarî sorumluluk, aslî sorumluluk olduğu için kusursuz sorumluluğa göre daha geniş bir uygulama alanı bulmaktadır<sup>22</sup>. Bu sorumlulukta esas olan idarenin kusurlu bir hareketidir. İdare, hukuka aykırı, kusurlu bir davranışla kişilere zarar verdiği için bu sorumluluğa haksız fiil sorumluluğu da denmektedir<sup>23</sup>.

İdarenin kusurlu sorumluluğu hizmet kusuru kavramıyla açıklanabilir. Hizmet kusuru; idarenin yürüttüğü bir hizmetin kurulmasında, düzenlenmesinde ve işleyişindeki bozukluk ve aksaklıktır<sup>24</sup>. Hizmet kusuru anonim ve nesnel karakterli ve belli bir kişiye ya da kişilere atfedilemeyen,

<sup>19</sup> GÖZLER / KAPLAN, s. 744-745.

<sup>20</sup> GÖZLER / KAPLAN, s. 745-746.

<sup>21</sup> GÖZLER / KAPLAN, s. 748.

<sup>22</sup> GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref. (1995). Terör Olayları ve Yönetimin Sorumluluğu, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, C. 50, S. 3-4, s. 194.

<sup>23</sup> ERDOĞAN, s. 2-3.

<sup>24</sup> ATAY, s. 730-733.



hizmetten ayrılamayan bir kusurdur<sup>25</sup>. Öğretimizde ve uygulamamızda hizmet kusurunun üç farklı şekli kabul edilmektedir.

#### aa. Hizmetin Kötü İşlemesi

Hizmetin kötü işlemesi, idarî hizmetin gerektiği şekilde özen, dikkat ve kalitede yapılmamasıdır. Yani, hizmetin gerektiği gibi yürütülmemesidir<sup>26</sup>. Örneğin bir ameliyatta hastanın çıkartılması gerekli olan, hastalıklı sağ böbreği yerine sağlıklı olan sol böbreğinin çıkartılması, hizmetin kötü işlemesine örnektir. Yine doktorun ameliyatta yarayı kapatırken dikiş iğnesini yaranın içinde unutması vb. hizmetin kötü işlemesine örnek sayılabilir.

#### bb. Hizmetin Geç İşlemesi

Hizmetin geç işlemesi, hizmetin makul sayılmayacak şekilde bir gecikme yapılarak yerine getirilmesidir<sup>27</sup>. Geç işlemenin süresine ilişkin bir kural yoktur. Ancak hizmetin niteliğine göre veya somut olayın özellikleri göz önünde bulundurularak idarenin gereken hızı gösterip göstermediği ortaya konabilir. Dolayısıyla idarenin her geç işlemesi durumunda idareyi sorumlu tutmak mümkün olmayacaktır<sup>28</sup>.

#### cc. Hizmetin Hiç İşlememesi

Hizmetin hiç işlememesi, idarenin yerine getirmekle yükümlü olduğu bir faaliyeti yerine getirmemesi durumudur. İdarenin takdir yetkisi değil de “bağlı yetki” olarak adlandırılan durumlarda idarenin herhangi bir sebep göstererek sorumluluktan kurtulması düşünülemez<sup>29</sup>.

#### b. Kusursuz Sorumluluk

İdarenin bazı işlem ve eylemlerinde idare kusursuz görünse de işlem ve eylemin sonucunun toplumda meydana getirdiği etkinin giderilmesi gerekir. Kişilerin ve toplumun sağlığı, güvenliği önceliğinin bulunması nedeniyle idare sorumlu tutulmaktadır. Kusursuz sorumluluk, bir olayda

<sup>25</sup> ONAR Siddık Sami. (1966). İdare Hukukunun Umumî Esasları C. 3, 3. Baskı, İstanbul, s. 1695-1698.

<sup>26</sup> ODYAKMAZ / KAYMAK / ERCAN, s. 417.

<sup>27</sup> ODYAKMAZ / KAYMAK / ERCAN, s. 418.

<sup>28</sup> ATAY, s. 748-749.

<sup>29</sup> COŞKUN, s. 360-361.

idarenin bir kusuru bulunmasa da bazı durum ve şartlar altında idarenin verdiği zararı ödemekle yükümlü sayılmasıdır<sup>30</sup>.

Konunun önemine binaen “kusursuz sorumluluk” başlığı aşağıda ayrıntılı olarak incelenmiştir. Bu bölümde sadece tanım yapmakla yetinilmiştir.

## II. İDARENİN KUSURSUZ SORUMLULUĞU

### A. GENEL OLARAK

Kusursuz sorumluluk, idarenin bazı durumlarda, hukuka uygun olarak eylem ve işlem yapsa dahi, doğan zararları tazmin etme yükümlülüğüdür<sup>31</sup>. Objektif sorumluluk da denilen kusursuz sorumluluk, idarenin hukuka uygun işlem ve eylemlerinden doğan zararları kusurlu olup olmamasına bakılmaksızın idarece tazmin edilmesi yükümlülüğü şeklinde tanımlanabilir<sup>32</sup>.

Çok geniş yetkilere sahip olan idarenin kamu yararını sağlamak amacıyla giriştiği faaliyet ve hizmetler sonucunda, bireylere veya topluluklara zarar verme olasılığı fazladır. Bu nedenle, toplumun yararı için büyük ve önemli işler yapılırken kişilerin feda edilmemesi için bazı şartlarla devlete ve kamu tüzel kişilerine karşı kişilerin kollanması ve korunması zorunludur<sup>33</sup>.

Kusursuz sorumluluk kavramı idare hukukuna 19. yüzyılda girmiştir. Sosyal ve teknik gelişmelerle birlikte idarenin hizmet alanı da değişmiş ve gelişmiştir. İdarî hizmetlerin artması ve bununla birlikte insan hak ve özgürlüklerine verilen önemin ve sosyal devletin kazandığı boyut kusursuz sorumluluk alanının gelişmesine neden olmuştur<sup>34</sup>.

İdarenin sorumluluğunun ilk ve genel şekli olan kusurlu sorumluluğun yanı sıra artık kusuru olmadan da idarenin sorumlu olabileceği tartışmasız bir şekilde kabul edilmektedir<sup>35</sup>. Anayasanın 125. maddesinin son fıkrasının “idare kendi işlem ve eylemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür” hükmü idarenin sorumluluğu için bir kusur şartı öngörmemiştir. Bu hüküm idare hukukunda kusursuz sorumluluğun dayanağı olarak kabul edilebilir.

<sup>30</sup> COŞKUN, s. 361-362.

<sup>31</sup> GÖZLER / KAPLAN, s. 760.

<sup>32</sup> ERDOĞAN, s. 4.

<sup>33</sup> DURAN, s. 49-51.

<sup>34</sup> DEMİRKOL, Selami / BERKET BAŞ, Zuhâl. (2006). (Teoride ve Pratikte) İdari Yargıda Dava Açma ve Davaların Takip Usûlü, 6. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, s. 240.

<sup>35</sup> COŞKUN, s. 361-365.

Kusursuz sorumlulukta idarenin davranışı ile zarar arasında illiyet bağının varlığı ve kanıtlanması yeterlidir. İdarenin yaptığı faaliyetin kusurlu olduğunun kanıtlanmasına gerek yoktur<sup>36</sup>. Ayrıca, idarenin davranışının hukuka aykırı olması da gerekmez<sup>37</sup>.

Kusursuz sorumluluk istisnâ bir sorumluluk türüdür. İdarenin hem kusur sorumluluğuna hem de kusursuz sorumluluğuna gidilebilmesi mümkün değildir. Hukukumuz buna cevaz vermez<sup>38</sup>. Önce idarenin verdiği zarar incelenir ve kusur sorumluluğunun varlığı araştırılır. Eğer kusur sorumluluğu yani hizmet kusuru yoksa kusursuz sorumluluğunun uygulanıp uygulanmayacağı araştırılır<sup>39</sup>.

Ülkemizde kusursuz sorumluluk ilkesinin uygulanmasına geç başlanmıştır. 1961 Anayasası'nın 114'üncü maddesinde yer alan "*İdare, kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür*" hükmüyle ilk olarak pozitif hukukumuzda idarenin kusur sorumluluğunun yanında kusursuz sorumluluğu prensibi de benimsenmiştir<sup>40</sup>.

Hukukumuzda kusursuz sorumluluğun çeşitleriyle ilgili fikir birliği bulunmamaktadır. Doktrinde tehlike ilkesi, sebepsiz iktisap ilkesi, hasar teorisi, hukuki eşitlik teorisi gibi çeşitli teoriler mevcuttur<sup>41</sup>. En çok kullanılan kusursuz sorumluluk çeşitleri "*risk sorumluluğu ilkesi*" ve "*kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesi*" (fedakârlığın denkleştirilmesi ilkesi veya nefaset ilkesi) olarak karşımıza çıkmaktadır.

## B. İDARENİN KUSURSUZ SORUMLULUĞUNUN ÖZELLİKLERİ

Kusursuz sorumluluk idarenin sorumluluğu alanında ana kural değil, istisnadır. Başlıca özellikleri şunlardır:

---

<sup>36</sup> YAMAN, s. 10.

<sup>37</sup> ODYAKMAZ, Zehra / KAYMAK, Ümit / ERCAN, İsmail. (2014). İdari Yargı, Konu Soru Mevzuat, 10. Baskı, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul, s. 168.

<sup>38</sup> GÖZLER, Kemal / KAPLAN, Gürsel. (2013). Kısa İdare Hukuku, 5. Baskı, Ekin Yayıncılık, Bursa, s. 211-215.

<sup>39</sup> KARAVELİOĞLU, Celal / KARAVELİOĞLU, Erdem Cemil. (2009). Açıklama ve Son İhtihatlarla İdari Yargılama Usulü Kanunu, 7. Baskı, Karavelioğlu Hukuk Yayınevi, Ankara, s. 215-216.

<sup>40</sup> KARAVELİOĞLU / KARAVELİOĞLU, s. 216-217.

<sup>41</sup> KÖKSAL, Mustafa. (2009). Risk İlkesinin İdareye Yüklediği Külfetler ve Güncel Yargı Kararları, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 85, s. 243-244.

**1.Kusursuz sorumluluk, idarenin sorumluluğu alanında prensip değil, istisna teşkil eder<sup>42</sup>.**

Bir zarar ortaya çıkmışsa ve bu zarar kusursuz sorumluluk esasına göre tazmin edilebiliyorsa veya bu zarar başka yollardan karşılanabiliyorsa idarenin kusursuz sorumluluğuna başvurulamaz. Bu özelliğine göre kusursuz sorumluluk tamamlayıcı niteliğe sahiptir.

**2.Kusursuz sorumluluk halinde zarar gören kişi, idarenin kusurlu olduğunu ispat etmek zorunda değildir.**

Dolayısıyla kusursuz sorumluluk halinde idare bir kusuru olmasa dahi sorumludur. İdare kusursuz olduğunu ispat etse de sorumluluktan kurtulamaz.

**3.Kusursuz sorumluluk haline yol açan idarî olgunun belli bir kamu yararını gerçekleştirmeye yönelik olması gerekir. Yani kusursuz sorumluluk, kamu düzenine ilişkindir.**

Bu nedenle mağdur kusursuz sorumluluk sebeplerini yargılamanın her aşamasında ileri sürebilir. Bunun karşılığında hâkimler de kusursuz sorumluluk sebeplerini re'sen dikkate alırlar.

**4.Kusursuz sorumluluk bir objektif sorumluluktur.**

Zarar gören, idare karşısında haklı duruma gelirse yani tazminat almaya hak kazanırsa, bu durum idarenin küçük düşmesine, ayıplanmasına neden olmaz. Çünkü kusursuz sorumluluk nötr bir sorumluluk halidir.

**5.Kusursuz sorumluluk, zarar gören kişi lehine bir sorumluluk türüdür<sup>43</sup>.**

Çünkü kusursuz sorumluluk üçüncü kişinin fiilinden ve zarar görenin davranışından etkilenmez. Ancak mağdurun kusuru ve mücbir sebep durumlarında idarenin sorumluluğu kalkar. Başka bir ifade ile idare hiçbir kusuru olmasa da, faaliyeti neticesinde meydana gelen zarardan sorumludur. Bu bakımdan kusursuz sorumluluk sadece ika edilen zarar sebebiyle “*bihakkın sorumluluk*” olarak adlandırılır<sup>44</sup>.

<sup>42</sup> GÖZLER / KAPLAN, s. 761.

<sup>43</sup> ÇAĞLAYAN, İdare..., s. 751-752.

<sup>44</sup> ÇAĞLAYAN, Ramazan (2007). İdarenin Kusursuz Sorumluluğu (Tarihsel, Teorik ve Pratik Yönleriyle), 1. Baskı, Asil Yayıncılık, Ankara, s. 151-152.

Ancak, idarenin kusursuz olduğu hallerde tazminata mahkum edilebilmesi için, sebebiyet verdiği zararın belirli bir veya birkaç kişiye özgü, ağır ve olağan dışı bulunması gereklidir<sup>45</sup>.

Belli bir kamu yararını amaçlamayan ve sadece genel faaliyet ve hizmetlerin normal akışı içinde yer alan idari olguların verdiği zarardan idare kusursuz sorumlu tutulamaz<sup>46</sup>. İdare bu hallerde ancak bir kusurun varlığı halinde sorumlu tutulabilecektir.

Sonuç olarak idarenin sorumluluğunun esasını kusur sorumluluğu oluşturur. Kusursuz sorumluluk yargı kararlarıyla sürekli gelişmektedir. Gerek yargı kararları gerekse doktrindeki genel eğilimin ortaya koyduğuna göre; kusursuz sorumluluk ilkesinin, uygulama alanı artsa ve hatta kusur sorumluluğundan daha çok uygulanır bir duruma gelse bile, idarenin sorumluluğu konusunda öncelikle kusur esasına dayanılacağı, kusur esasına dayanılmadığı durumlarda kusursuz sorumluluğa başvurulacağı esası, değişmez bir esas olarak kalacaktır<sup>47</sup>.

Bugün idare hukukunda kusursuz sorumluluğu yaratan iki ilke bulunmaktadır:

Kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesi (fedakârlığın denkleştirilmesi ilkesi, hakkaniyet veya nesafet ilkesi) ve tehlike ilkesi (risk ilkesi, hasar ilkesi)<sup>48</sup>.

### **C. KAMU KÜLFETLERİ KARŞISINDA EŞİTLİK İLKESİ (FEDAKÂRLIĞIN DENKLEŞTİRİLMESİ İLKESİ)**

İdare çok geniş yetkilerle donatıldığı için giriştiği hizmet ve faaliyetlerden dolayı bireylere zarar verme olasılığı bulunmaktadır. Bundan dolayı idarenin özel çıkarlar gözetme durumu söz konusu olmamaktadır. İşte bu nedenle bazı durumlarda devlet ve kamu tüzel kişilerine karşı bireyler korunmalı ve kollanmalıdır<sup>49</sup>.

<sup>45</sup> DURAN, s. 49

<sup>46</sup> DURAN, s. 50.

<sup>47</sup> KORKMAZ, Kadir. (2010). Ayım Karaları Işığında Askeri Hizmetin Yürütülmesi Esnasında Askeri Personelin Karşılaştığı Bireysel Zararlardan İdarenin Kusursuz Sorumluluğu Esasları. Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XIV, S. 1, s. 374.

<sup>48</sup> ATAY, s. 762-778.

<sup>49</sup> DEMİRKOL / BEREKET BAŞ, s. 240.

Hakkaniyet veya nesafet ilkesi olarak da nitelendirilen bu ilke idarenin hiçbir kusuru, tehlikeli bir faaliyeti veya araç kullanması söz konusu olmaksızın, bazı şahısların diğerine nazaran özel ve olağandışı bir zarara uğramış olması halinde, bu zararın tazmin edilmesi esasını ifade eder<sup>50</sup>. Örneğin telefon hatlarındaki devre tellerine temas ederek arızaya yol açan ağaç dallarını hizmet gereği kesmesinden dolayı oluşan zararın idarece objektif sorumluluk esasına göre tazmini gerekir<sup>51</sup>. Örnekte görüldüğü üzere kamu külfetinin dağılımındaki denge bozulabilir. Bozulan dengenin bir denkleştirme ile yeniden kurulması gerekir. Bir başka deyişle, hakkaniyete uygun düşmeyen, bu gibi özel zararların, kusursuz sorumluluk ilkesine dayanılarak idarece karşılanması gerekir<sup>52</sup>. Denkleştirme, kamu yararına bir hizmet veya faaliyet ile zarara uğramış olan kişi ya da kişilerin zararlarının idarece tazmin edilmesi suretiyle gerçekleşir<sup>53</sup>.

Bu anlatılanlardan yola çıkarak kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesinin özelliklerini şöyle sıralayabiliriz:

**a.** Kamu külfetleri karşısında eşitliğin bozulmasından dolayı sorumluluk kusurlu ve risk sorumluluğuna nazaran tamamlayıcı bir sorumluluk niteliğindedir<sup>54</sup>. Yani zarar doğuran bir olayda kusurlu sorumluluk veya risk sorumluluğu uygulanamıyorsa ancak o zaman kamu külfetleri karşısında eşitliğin bozulmasından dolayı sorumluluğun uygulanıp uygulanmaması söz konusu olur<sup>55</sup>. Kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesi, kusursuz sorumluluğun genel esası olarak kabul edilebilir. Çünkü bir olayda idarenin kusuru söz konusu değilse, tehlikeli bir faaliyet veya araç da kullanmıyorsa, idarenin sorumluluğuna gidebilmenin yolu ancak kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesini uygulamakla mümkündür<sup>56</sup>.

**b.** Kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesi kamu düzenine ilişkindir. Mağdur kamu külfetleri karşısında eşitliğin bozulmasından dolayı sorumluluk

<sup>50</sup> ÖZAY, İlhan. (2004). Günışığında Yönetim, Filiz Kitabevi, İstanbul, s. 849.

<sup>51</sup> GÖZLER / KAPLAN, Kısa İdare, s. 261-262.

<sup>52</sup> ODYAKMAZ / KAYMAK / ERCAN, İdari..., s. 169.

<sup>53</sup> YAMAN, s. 11.

<sup>54</sup> ÇAĞLAYAN, İdare... , s. 769.

<sup>55</sup> ODYAKMAZ / GÜZEL, s. 13.

<sup>56</sup> YAMAN, s.11-12.

sebeplerini yargılamanın her aşamasında ileri sürebilir. Hâkim de bu ilkenin uygulanacağı bir durum olup olmadığını re'sen inceler.

**c.** Kamu külfetleri karşısında eşitliğin bozulmasından doğan sorumluluk, kazalardan kaynaklanmayan yani arızî nitelikte olmayan zararların tazmininde söz konusudur<sup>57</sup>. Bu sorumlulukta tazmin edilen zarar, daha önce öngörülen, tamamıyla yapılan işin doğal bir sonucu olan zarardır. Bu yönüyle bu sorumluluk risk sorumluluğundan farklıdır.

Kamu külfetleri karşısında eşitliğin bozulmasından dolayı sorumluluğun şartları şunlardır:

**a.** Kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesinde zarar özel olmalıdır. Yani toplumun bütün üyelerinin uğradığı bir zarar değil, sadece bazı üyelerinin uğradığı bir zarar olmalıdır<sup>58</sup>. Aksi takdirde, kamu külfetleri karşısında vatandaşların eşitliğinde bir bozulma olmaz<sup>59</sup>.

**b.** Zarar anormal olmalıdır. Yani belirli bir ağırlık derecesini aşmalıdır.

Kamu külfetleri karşısında eşitliğin bozulmasından dolayı sorumluluğun dört çeşidi vardır<sup>60</sup>.

**a-Bayındırlık işlerinin daimi zararlarından dolayı sorumluluk**

Yol, köprü, baraj yapımı vb. bayındırlık işlerinin daimi zararları, kamu külfetleri karşısında eşitliğin bozulmasından dolayı sorumluluk esaslarına göre tazmin edilir.

**b-Hukuka uygun idari işlemlerden dolayı sorumluluk**

Adliye mahkemelerinin verdiği bazı kararların kamu düzeninin korunması gibi sebeplerle idari makamlar tarafından icra edilmemesi durumunda rastlanır.

**c-Kanunlardan dolayı sorumluluk**

Kanun hükümlerinin somut olaylarda uygulanması sonucu bazı kişiler zarara uğrayabilir. Örneğin bir kanun, üretilmesine yasal olarak izin verilen bir ürünü daha sonra yasaklayabilir. Bu durumda bu ürünün ticaretini yapanlar zarara uğrayabilirler.

<sup>57</sup> ERDOĞAN, s. 17-18.

<sup>58</sup> ODYAKMAZ / GÜZEL, s. 13.

<sup>59</sup> GÖZLER / KAPLAN, s. 772.

<sup>60</sup> ÇAĞLAYAN, idare..., s. 770-775; GÖZLER / KAPLAN, s. 774.

**d-Uluslararası antlaşmalardan dolayı sorumluluk**

İki veya daha fazla devlet arasında akdedilmiş bazı uluslararası antlaşmalar kişilere zarar verebilir. Örneğin Lozan Antlaşması'nda Türkiye ve Yunanistan arasında mecburî mübadele düzenlenmişti<sup>61</sup>.

**D. TEHLİKE (RİSK) İLKESİ**

Risk ilkesi özel hukukta geçerli olan *“her nimetin bir külfeti vardır”* ilkesine dayanır. Bu ilke, tehlikeli işlerle uğraşanların, herhangi bir kusurları olmasa dahi, ortaya çıkan zararlardan sorumlu tutulmalarını öngörmektedir<sup>62</sup>.

Bu ilkeye göre idare hiçbir kusuru olmasa bile, yürüttüğü tehlikeli faaliyetler veya kullandığı tehlikeli araçlar nedeniyle ortaya çıkan zararı tazmin etmekle yükümlüdür<sup>63</sup>.

Burada söz konusu olan idarenin tehlike taşıyan faaliyeti ve kuruluşu dolayısıyla sorumluluğudur. İdarenin sahip olduğu nükleer santral, baraj gibi tesisler, mayınlı alanlar, silahlar her zaman tehlike taşır<sup>64</sup>. Bu eşyalar nitelikçe riskli ya da tehlikeli olsa bile kamu yararının sağlanmasında zorunlu araçlardır. Ancak üçüncü kişiler için her zaman tehlike taşırlar ve kaçınılmaz zararlara yol açabilirler. İşte çoğu kez nedenleri bilinmediği veya kestirilemediği için idarenin önleyemeyeceği ve zarara uğrayanların da korunmayacağı bu olumsuz sonuçları, yarar sağlayan kamuya yüklemek gereği benimsenmiştir<sup>65</sup>.

Risk ilkesinin birtakım özellikleri vardır. Bunlar: (a) zararın olağanüstü olması, (b) riskin istisnai olması, (c) kusursuzluk özelliği, (d) tamamlayıcılık özelliği<sup>66</sup>;

**a. Zararın ağırlığı:** Buna göre ortaya çıkan zarar olağanüstü nitelikte olmalıdır. Olağan ve her zaman kişilerin karşılaşılabileceği zararlardan dolayı idare sorumlu olmaz<sup>67</sup>.

<sup>61</sup> GÖZLER / KAPLAN, s. 778-779.

<sup>62</sup> GÜNDAY, s. 379.

<sup>63</sup> ATAY, s. 762-764.

<sup>64</sup> ERDOĞAN, s. 9-10.

<sup>65</sup> ARMAĞAN, s. 113-116.

<sup>66</sup> ÇAĞLAYAN, İdarenin..., s. 256, 257.

<sup>67</sup> COŞKUN, s. 362-363.



**b.** Riskin istisnaîliği: Olağanüstü risk veya özel risk şeklinde de ifade edilebilir. İdarenin sorumluluğuna yol açan riskin herkesin karşılaşacağı türden olmaması gerekir.

**c.** Tamamlayıcılık özelliği: Risk sorumluluğu, kusura dayanan sorumluluğa nazaran tamamlayıcı niteliktedir. Ortaya çıkan zarar, hizmet kusuru gereğince tazmin edilebiliyorsa ya da sosyal güvenlik sistemince karşılanabiliyor ise risk sorumluluğu yoluna gidilemez<sup>68</sup>.

**d.** Kusurun aranmaması: Daha önce ifade ettiğimiz gibi, risk sorumluluğu bir kusursuz sorumluluk türüdür. Kusurun kanıtlanmasına lüzum yoktur. İdare hiçbir kusuru bulunmasa dahi, meydana gelen zarardan sorumludur<sup>69</sup>.

İdare hukukunda tehlike ilkesi şu hallerde uygulanmaktadır:

**a-**İdarenin tehlikeli faaliyetleri ve araç ve gereçleri

İdarenin yürüttüğü faaliyetlerden veya kullandığı araçlardan bazıları niteliği ya da yapısı gereği tehlike içerirler. Örneğin idare çeşitli silahlar, gemiler, uçaklar kullanmak, cephanelikler ve mayınlı yerler bulundurmak durumundadır<sup>70</sup>. İşte bu gibi faaliyetler ya da araçlar bir zarara yol açar ise, idare kusursuz dahi olsa bu zararları ödemek zorundadırlar<sup>71</sup>.

**b-**Mesleki risk

Mesleki risk, kamu hizmetinde çalışan bir kişinin görevi sırasında veya görevi nedeniyle zarara uğraması durumudur. Örneğin yangın söndürmeye giderken bindiği aracın devrilmesi sonunda ölen itfaiyecinin yakınlarına tazminat ödenmesi gerekir<sup>72</sup>.

**c-**Sosyal risk ilkesi (Toplumsal Tehlike)

Kamu düzenini bozmaya ve anayasal düzeni yıkmaya yönelik anarşi ve terör olaylarından ya da benzeri toplumsal olaylardan doğan zararlardan idarenin kusursuz olarak sorumlu tutulmasıdır<sup>73</sup>.

<sup>68</sup> ÇAĞLAYAN, İdarenin..., s. 257.

<sup>69</sup> ÇAĞLAYAN, İdarenin..., s. 257.

<sup>70</sup> ODYAKMAZ / KAYMAK / ERCAN, s. 421.

<sup>71</sup> GÜNDAY, s. 379.

<sup>72</sup> ONAR, s. 1743-1744; GÜNDAY, s. 380.

<sup>73</sup> ODYAKMAZ / KAYMAK / ERCAN, s. 423.

Sosyal risk ilkesinin en önemli özelliği, zarar ile idarenin eylemi arasında illiyet bağının bulunmamasıdır. Sosyal risk ilkesinden doğan sorumluluk, zarar ile idarenin eylemi arasında illiyet bağının bulunmadığı tek kusursuz sorumluluk türüdür<sup>74</sup>.

### III. SOSYAL RİSK İLKESİ<sup>75</sup>

#### A. TANIMI

Sosyal risk ilkesi doktrinde “sosyal hasar”, “toplumsal muhatara”, “toplumsal hasar” gibi kavramlarla da ifade edilmektedir. Bu ilke genel olarak idare hukukunda sorumluluk ilkelerinden biri olarak yer almaktadır<sup>76</sup>.

<sup>74</sup> Bu konu aşağıda ayrı bir ana başlık altında ve ayrıntılı olarak inceleneceğinden şimdilik kısaca bilgi verildi.

<sup>75</sup> Sosyal risk ilkesi için bkz. ÇOBAN, Ayşegül. (2003). Yargı Kararları Işığında Sosyal Risk İlkesi, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi 20. Yıl Armağanı, C. 11, S. 1-2, s. 321-339; AKPINAR, Mahmut / YEŞİLBAŞ, Mehmet. (2011). Sosyal Risk İlkesi Bağlamında Devletin Objektif Sorumluluğu ve 5233 Sayılı Yasanın Pratiği. Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi, S. 115, s. 1-29, <http://www.eakademi.org/incele.asp?konu=SOSYAL%20R%20DDSK%20DDLKES%20%20BA%DOLAMINDA%20DEVLET%20DDN%20OBJEKT%20DDF%20SORUMLULU%20DU%20VE%205233%20SAYILI%20YASANIN%20PRAT%20DD%20D0%DD&kimlik=1319393802&url=makaleler/makpinar-myesilbas-1.pdf>, (Erişim Tarihi:1.06.2018); AVCI, Adem. (2010). Terörizm Açısından Devletin Sorumluluğu, Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 14, S. 3-4, s. 69-88; KÖKSAL, Mustafa. (2010). Sosyal Risk İlkesi Tarih Mi Oluyor? Terazi Hukuk Dergisi, S. 42, s. 87-106; ŞAHİN, Ergün. Kuramda ve Uygulamada İdarenin Tehlike İlkesi Uyarınca Sorumluluğu. <http://www.forumrenkli.com/hukuk/87398-kuramda-ve-uygulamada-idarenin-tehlike-ilkesi-uyarinca-sorumlulugu.html>, (Erişim Tarihi: 18.03.2018); AYTURAN, Berkan. (2015). 5233 Sayılı Kanun Kapsamında Manevi Zararların Tazmin Edilip Edilemeyeceği Sorunu, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Y. 5, S. 19, s. 653-682; KÖKSAL, Mustafa. (2010). Yasal Düzenlemeler ve İçtihatlar Işığında Terör Zararlarının İdarece Karşılanması Sorunu. Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, C. 1, S. 3, s. 363-455; IŞIKLAR, Celal. (2009). Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kararlarında İdarenin Sorumluluğunu Ortadan Kaldıran Haller. Sorumluluk ve Tazminat Hukuku Sempozyumu, s. 569-636, [http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/sorumluluk/s\\_28.pdf](http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/sorumluluk/s_28.pdf), (Erişim Tarihi: 18.03.2018); AKYILMAZ, Bahtiyar. (2005). Sosyal Risk İlkesi ve Uygulama Alanı – Social Risk and Its Practise, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 9, S. 1-2, s. 185-211.

<sup>76</sup> ATAY, s. 766.

Sosyal risk, insanların toplu halde yaşamalarından doğan bir risk halidir. İnsanlar yaşadıkları toplumun içinde bulunduğu kargaşadan istemeseler de, o kargaşanın içinde olmasalar da etkilenirler<sup>77</sup>. Bu etkilenmeler ölüm veya ölüm olmasa bile çok ciddi zararlara kadar varabilir. Bu zararlar kargaşanın çıkmasında hiçbir etkisi veya kusuru olmayanlar üzerinde de doğabilir. İşte bu zararların mağdurlar üzerine bırakılmasının hakkaniyet ve adalet ilkelerine uygun olmaması düşüncesi, sosyal risk ilkesinin ortaya çıkmasına neden olmuştur<sup>78</sup>.

Sosyal risk oluşturan olayların yarattığı tehlike herkese yönelmiştir. Ancak bu olaylardan zarar görenler olaylara dahil olmayan üçüncü kişilerdir<sup>79</sup>.

Sosyal risk ilkesi, ülkemizde 1980’li yıllarda yoğunlaşan terör eylemlerinden doğan zararların karşılanmasında, idarenin sorumluluğunun dayanağı olarak kullanılmaya başlanmıştır. *“Tabii afetler, toplumun içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik koşulların ortaya çıkardığı kitle hareketleri ve bunlardan doğan saldırıların yol açtığı zararla savaşlarda sivil halkın uğradığı zararların kusursuz olan kişiler üzerinde bırakılmasının hakça bir davranış olmayacağı düşüncesi sosyal risk ilkesini ortaya çıkarmıştır”*<sup>80</sup>.

## B. SOSYAL RİSK İLKESİNİN ÖZELLİKLERİ

İdarenin sorumluluğunu genişleten sosyal risk ilkesinin, diğer sorumluluk hallerinden farklı olarak bir takım özellikleri vardır. Sosyal risk ilkesini diğer kusursuz sorumluluk hallerinden ayıran en önemli özelliği, zarar ile idarî faaliyet arasında illiyet bağının aranmamasıdır.<sup>81</sup> Aslında illiyet bağı aranmadığı için idarenin sorumluluğunun söz konusu olmaması gerekir. Ancak toplum yararı adına, idarenin sorumluluğuna gidilmesi gerektiği genel olarak kabul edilmektedir<sup>82</sup>. Elbette sosyal risk ilkesinin uygulanması bakımından, zarar ile idarî faaliyet arasında illiyet bağı aranmasa da, ortaya çıkan zararlardan idarenin sorumlu tutulabilmesi için, idarenin bu zararlı

<sup>77</sup> ÇOBAN, s. 321.

<sup>78</sup> ONAR, s. 1744; ÇOBAN, s. 321.

<sup>79</sup> YILDIZ, Hayrettin. (2015). İdarenin Sosyal Risk Sorumluluğunda İlliyet Bağı Meselesi, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 116, s. 163.

<sup>80</sup> AKYILMAZ, s. 186.

<sup>81</sup> ONAR, s. 1744.

<sup>82</sup> Aksi fikir için bakınız: GÖZLER / KEMAL, s. 769-771.

davranışları kusuru olmaksızın önleyememesi ya da daha büyük zararlara yol açmamak için önlemekten kaçınmış olması aranmaktadır<sup>83</sup>.

Bu açıklamalardan yola çıkarak sosyal risk ilkesinin özelliklerini şöyle sıralayabiliriz:

### 1. Zarar ile İdari Faaliyet Arasında İlliyet Bağının Aranmaması

Sosyal risk ilkesine göre ortaya çıkan zarar ile idari faaliyet arasında illiyet bağı aranmamaktadır. Diğer sorumluluk türlerinde olduğu gibi, bir kişinin, belli bir zarardan dolayı sorumlu tutulabilmesi için, zararlar kişinin davranışı arasında bir illiyet bağı olması mecburîdir. Ancak sosyal risk ilkesi gereğince sorumluluk bu kuralın istisnasını oluşturmaktadır. *“Sosyal risk sorumluluğunda, zararı yaratan idare personelinin davranışı, idarenin tesislerindeki bir tehlike değil; idarenin dışında gelişen ya da idareye tamamen yabancı kişilerin idarece önlenemeyen veya önlenmesi daha büyük zararlara yol açacak olan eylemleridir. Bu yüzden idarî eylem ile zarar arasında nedensellik bağının bulunmadığı tek kusursuz sorumluluk, hatta tek sorumluluk halidir.”*<sup>84</sup>

Zaman içerisinde Danıştay tarafından verilen kararlar ile sosyal risk ilkesi daha da belirginleşmeye başlamıştır. Danıştay özellikle terör faaliyetlerinden dolayı illiyet bağı olmaksızın idareyi sorumlu tutmaktadır<sup>85</sup>.

<sup>83</sup> ÇAĞLAYAN, Ramazan. (2009). Risk İlkesi Gereğince İdarenin Kusursuz Sorumluluğu Bağlamında Sosyal Risk İlkesi, Sorumluluk ve Tazminat Hukuku Sempozyumu, [http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/sorumluluk/s\\_22.pdf](http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/sorumluluk/s_22.pdf), (Erişim Tarihi: 05.05.2018), s. 470.

<sup>84</sup> KÖKSAL, Sosyal..., s. 89-90.

<sup>85</sup> Bu konudaki karar örnekleri için bkz. Danıştay 10. Dairesinin 13.10.1993 tarihli ve E. 1992/3372, K. 1993/3777 sayılı kararı, Danıştay 10. Dairesinin 21.05.2001 tarihli ve E. 1999/1706, K. 2001/1897 sayılı kararı, Danıştay 10. Dairesinin 25.12.1997 tarihli ve E. 1996/9012, K. 1997/6164 sayılı kararı, Danıştay 10. Dairesinin 11.10.2000 tarihli ve E. 1999/2162, K. 2000/5120 sayılı kararı, Danıştay 10. Dairesinin 8.10.1996 tarihli ve E. 1995/2388, K. 1996/5893 sayılı kararı, Danıştay 10. Dairesinin 16.11.1995 tarihli ve E. 1995/566, K. 1995/5746 sayılı kararı, Danıştay 10. Dairesinin 4.10.1996 tarihli ve E. 1995/1102, K. 1996/5774 sayılı kararı, Danıştay 10. Dairesinin 9.10.1995 tarihli ve E. 1994/1682, K. 1995/4256 sayılı kararı, Danıştay 10. Dairesinin 28.05.1998 tarihli ve E. 1996/10146, K. 1998/2344 sayılı kararı, <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm>, (Erişim Tarihi: 20.03.2018).

Danıştay'ın bu içtihadı özellikle 1990'lı yıllardan itibaren uyguladığı görülmektedir<sup>86</sup>.

Danıştay'ın sosyal risk ilkesine göre verdiği kararlar doktrinde bazı otoritelerce eleştirilmektedir. Örneğin GÖZLER<sup>87</sup>, idarenin önlemekle yükümlü olduğu halde önleyemediği zararları illiyet bağı aramaksızın tazmin edilmesi gerektiği ifadesine katılmamaktadır. Yazara göre sorumluluk için illiyet bağının aranması genel sorumluluk hukukunun bir gereğidir ve Danıştay'ın bu içtihadı yanlıştır<sup>88</sup>. Çünkü Yazara göre sosyal risk uygulamasında idarenin olayların ortaya çıkmasını engellemek bakımından bir kusuru yoktur. Zarara uğrayan kişiler, idareden koruma da istememişlerdir. GÖZLER'e göre Danıştay'ın bu kararları doğruysa, sadece terör saldırıları sonucunda öldürülen kişilere değil, devletin adı cinayet sonucunda öldürülen kişilere de tazminat ödenmesi gerekir<sup>89</sup>. Yine AKYILMAZ'a göre idare, Anayasanın 125. maddesine göre eylem ve işlemlerinden dolayı ortaya çıkan zararın karşılanması yükümlülüğü altındadır. Buna göre ortaya çıkan zarar ile idarenin eylem ya da işlemi arasında illiyet bağının var olması gerekmektedir. Bunun dışında idari sorumluluğa hükmedilmesi yanlıştır<sup>90</sup>.

Elbette GÖZLER ve AKYILMAZ'ın de ifade ettiği üzere Danıştay'ın eylem ve zarar arasında nedensellik bağı bulunmamasına rağmen, idarenin dışındaki kişilerin, eşyaların veya olayların sebep olduğu zararlardan idarenin sorumlu olabileceğini düşünmesi, idarenin sorumluluğunun yasal dayanağı olan Anayasanın 125. maddesine aykırıdır. Ancak yazara katılmakla birlikte kanaatimizce özellikle terör olaylarında idarenin kusuru yokmuş gibi görünmesine rağmen, idarenin (devletin) tamamen kusursuz olduğu da söylenemez. Çünkü idare bu tehditlere karşı her zaman hazırlıklı olması gerekir. Ayrıca devletimiz Anayasada belirttiği üzere "*sosyal devlet*" olduğuna göre, bu zararların sosyal risk ilkesine göre karşılanması gerektiği görüşündeyiz.<sup>91</sup>

<sup>86</sup> YILDIZ, s. 163.

<sup>87</sup> GÖZLER / KAPLAN, s. 768-771.

<sup>88</sup> AKPINAR / YEŞİLBAŞ, s. 14,15.

<sup>89</sup> GÖZLER / KAPLAN, s. 771.

<sup>90</sup> AKYILMAZ, s. 188.

<sup>91</sup> Danıştay'ın soysa risk ilkesi içtihadı karşısında doktrindeki farklı görüşler için bkz, YILDIZ, s. 168-174.

## 2. Zarara Önlenemeyen ya da Önlenmesi Daha Büyük Zararlara Yol Açacak Tehlikelerin Neden Olması

Sosyal risk ilkesine göre sorumluluğu doğuran, idareye yabancı kişilerin ya da grupların, idarece önlenemeyen ya da önlenmesi daha büyük zararlar yaratacak olan eylemleridir<sup>92</sup>.

İdare, toplumsal olayların zarar verecek boyuta gelmemesi için gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür. İdare bu yükümlülüğü yerine getirmesine rağmen birtakım zararların ortaya çıkmasını engelleyemeyebilir. Yukarıda da değindiğimiz üzere idarenin bu olaylarda kusuru yokmuş gibi görünse de bu tür tehditlere karşı her zaman hazırlıklı olmalıdır.

## 3. Birarada Yaşamının Kaçınılmaz Sonucu Olması

Çağımızda hızla artan nüfus, hızla gelişen teknoloji, ekonomi gibi sebeplerle günümüz insanı, toplumsal çevresinden daha çok zarar görmeye başlamıştır. Özellikle kitle hareketlerinden doğan saldırılar ve başkaldırıları, kişilerin can ve mal güvenliklerine zarar vermektedir. Bu olaylar ülkenin belli bölgelerinde değil, bütün her bölgesinde görülebilmektedir. İşte sosyal risk ilkesi de insanların birarada yaşamasının kaçınılmaz sonucu olarak ortaya çıkmıştır<sup>93</sup>. Bu bağlamda kişilerin hiçbir şekilde dâhil olmadıkları bu kitle hareketlerinden veya terör olaylarından gördükleri zararları gidermek amacıyla sosyal risk sorunluluğu kabul edilmiştir<sup>94</sup>.

<sup>92</sup> KÖKSAL, Sosyal..., s. 90.

<sup>93</sup> KÖKSAL, Sosyal..., s. 91.

<sup>94</sup> Örneğin bir Danıştay kararında teröristler tarafından kaçırılan kişinin kişisel hasımlıklar sonucu değil, devletin bütünlüğüne yönelik terör eylemlerinin sonucu olarak kaçırıldığı vurgulanmıştır; *"...Davacıların eş ve babası olan kişinin Güneydoğu Anadolu Asfaltit ve Linyitleri İşletmesinde özel güvenlik görevlisi olarak çalışmakta iken terör örgütü mensuplarınca kaçırılması ve daha sonra Sarıyahşi Asliye Hukuk Mahkemesi kararı ile gaipliğine hükmedilmesi nedeniyle desteğinden yoksun kalındığından bahisle uğranıldığı öne sürülen maddi ve manevi zararın yasal faizi ile birlikte tazmini istemiyle açılan dava sonucunda, gaipliğine hükmedilen davacılar murisinin kaçırılma olayının herhangi bir kişisel husumetten meydana gelmemesi, Devletin ve ülkenin bütünlüğüne yönelik yaygın terörist faaliyetlerin bir sonucu olarak meydana gelmesi nedeniyle doğduğu öne sürülen zararların sosyal risk ilkesi uyarınca tazmini gerektiğine ilişkin mahkeme kararı usul ve yasaya uygun olup onanması gerekir..."*, Danıştay 10. Dairesinin T. 10.12.2002 ve E. 2001/1254, K. 2002/4679 sayılı kararı, <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm>, (Erişim Tarihi: 23.05.2018).

#### 4. Zarar Görenin Zarar Verici Eyleme Katılmamış Olması

Sosyal risk sorumluluğunun uygulandığı olayların en önemli özelliklerinden biri zarar görenin zarar verici eyleme katılmamış olmasıdır ve tamamen bu olayların dışında kalmasıdır.

#### 5. Kamusal Sigortaya Dönüşme İhtimali<sup>95</sup>

Sosyal risk ilkesi gereğince sorumluluk, zararlar idarî eylem arasında illiyet bağının aranmadığı tek sorumluluk durumudur. Zararla idarî eylem arasında nedensellik bağının aranmaması, idarenin sorumluluğunda bu kapsama girecek olaylar bakımından sınırsızlığa varacak şekilde genişletilebilir. Toplumdaki tüm zararların karşılanması idarece mümkün değildir. Ayrıca tüm zararların bu şekilde karşılanmaya çalışılması genel hukuk ilkelerine, hak ve adalete uygun düşmeyecektir<sup>96</sup>.

Kanımızca belli konu sınırlaması getirilerek sosyal risk ilkesinin uygulandığı savaş, terör eylemleri, toplantı ve gösteri yürüyüşleri gibi haller dışında bu ilke gereğince sorumluluk uygulaması aşırıya kaçılmamalıdır. Zira illiyet bağı aranmaksızın idarenin sorumluluğuna her durumda gitmek, içinden çıkılmaz bir hal alacaktır.

Sosyal risk ilkesinin keyfileşerek bir tür kamusal sigortaya dönüşmemesi için sorumluluğun zarar unsurunun idari yargı yerlerince tahkim edilmesi gerektiği, idarenin tazmin yükümlülüğünün doğması için bu unsurda özel ve olağandışı olmasının ötesinde daha net ve eleyici kriterler aranması gerektiği ileri sürülmüştür.<sup>97</sup>

#### C. SOSYAL RİSK İLKESİNİN DAYANAĞI

*“Sosyal risk ilkesinin dayanağı; her hukuk devletinin kendi anayasasında yer alması gereken idarenin sorumluluğuyla ilgili hükümler ile eğer çıkarılmışsa bu konudaki özel kanunlardır.”<sup>98</sup>*

1982 Anayasası'nın 5. maddesinde devletin temel araç ve görevleri düzenlenmiştir. Buna göre, *“Devletin temel araç ve görevleri, Türk Milletinin*

<sup>95</sup> ÇOBAN, s. 328; AZRAK, Ali Ülkü. (1980). İdarenin 'Toplumsal Muhatara (Sosyal Risk) Kuramı'na Göre Kusursuz Sorumluluğu, Sorumluluk Hukukunda Yeni Gelişmeler III. Sempozyumu (Ankara 12-13 Mayıs 1979), İstanbul, s. 143.

<sup>96</sup> ÇOBAN, s. 328.

<sup>97</sup> ÇITAK, Halim Alperen. (2013). İdarenin Kusursuz Sorumluluğu Bağlamında Sosyal Risk İlkesi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, s. 140.

<sup>98</sup> ODYAKMAZ / GÜZEL, s. 20-21.

*bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkesiyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik v sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır.”* İşte bu hükme göre devletin bu görevleri bir şekilde yerine getirmediğinde sonuçlarından sorumlu olacağı söylenebilir<sup>99</sup>.

## **D. SOSYAL RİSK İLKESİNİN UYGULAMA ALANI**

### **1. Terör Eylemlerinde Sosyal Risk Uygulaması**

Özellikle ülkemizde sosyal risk ilkesinin en fazla uygulandığı alan terör eylemleri ve terörle mücadele neticesinde meydana gelen zararların karşılanması konusundadır<sup>100</sup>. Ülkemizde terör olaylarının artmasıyla, sosyal risk ilkesi yoğun bir şekilde uygulanmaya başlamıştır. Kamu düzenini bozmaya ve hatta anayasal düzeni yıkmaya yönelik terör olayları sırasında zarar görenlerin bu zararlarının da idarece tazmin edilmesini sağlamak amacıyla sosyal risk ilkesi uygulanmaktadır<sup>101</sup>.

Terör eylemlerine hedef olan bireyler, kendi kusur ve eylemleri dolayısıyla değil sırf toplumun bir parçası oldukları için bu eylemlerin hedefi olmaktadır. Terör eylemlerine taraf olmadığı halde maruz kalan ve maddî manevî pek çok kayba uğrayan bireylerin bu kayıplarının giderilmesi, devletin gücünün ve egemenliğinin pekiştirilerek, bireylerin hakkının ve hukukunun gözetildiğin gösterilmesi açısından çok önemlidir<sup>102</sup>.

Devlet kusursuz kişilerin zarar gördüğü terör eylemlerini önlemek ve terörsüz bir toplum düzeni sağlamakla yükümlüdür. Özellikle vatandaşların can ve mal güvenliklerini sağlamak devletin en temel görevidir. Bir görüşe göre idare, terör olaylarından doğan zararların tazmininde hizmet kusuruna göre sorumlu tutulmalıdır. Çünkü idare bu görevini yerine getirmemekle hizmet kusuru işlemiştir<sup>103</sup>.

Kanımızca idare bu terör olaylarında kişilerin can ve mal güvenliğini sağlayamamasından dolayı hizmet kusuru işlemiştir denilebilir. Ancak terör

<sup>99</sup> COŞKUN, s. 375-376.

<sup>100</sup> AKPINAR / YEŞİLBAŞ, s. 13; AKYILMAZ, s. 189-190.

<sup>101</sup> ÇOBAN, s. 330-331.

<sup>102</sup> KÖKSAL, Sosyal..., s. 91.

<sup>103</sup> ÇOBAN, s. 332.



olaylarından doğan tazminat davalarında, bireylerin zararlarının daha çabuk ve kolaylıkla ödenmesi için kusursuz sorumluluk ilkesine gidilmesi daha doğrudur. Çünkü hizmet kusuru gereğince idarenin sorumluluğu söz konusu olursa bu kusuru ispat sorunu doğacaktır<sup>104</sup>. Bilindiği üzere kusurlu sorumluluk durumlarında kusuru ispat zarar gören davacıya aittir. Oysa kusursuz sorumluluk ilkesi uyarınca idare sorumlu tutulacaksa zarar gören açısından kusuru ispat gerekmeyecektir. Bundan dolayı kişilerin uğradığı zararlar daha çabuk bir şekilde tazmin edilebilecektir. Bu açıdan terör olaylarından dolayı idareyi, kusursuz sorumluluk ilkeleri gereğince sorumlu tutmak kişilerin yararına olmaktadır. Bu durum, idare hukukunun kişileri devlet karşısında koruma amacına da uygun düşmektedir<sup>105</sup>.

#### a. Danıştay'ın Yaklaşımı<sup>106</sup>

Danıştay terör eylemlerinden doğan uyuşmazlıklarda çeşitli ilkelere dayanarak karar verebilmektedir. Bazen hizmet kusuruna, bazen kusursuz sorumluluk ilkesine, bazen de sosyal risk ilkesine göre karar verebilmektedir. Bu sebeple Danıştayın sosyal risk ilkesinin kapsamını kesin çizgilerle belirlemediği söylenebilir<sup>107</sup>.

• İlkokul öğretmeni olarak çalışan kişinin, çalışmaktayken teröristlerce şehit edilmesi nedeniyle murisler maddî ve manevî tazminat davaları açmıştır. Danıştay: “...ülkemin belli bir yöresinde yoğunlaşan devlete yönelik ve anayasal düzeni yıkmayı amaçlayan terör eylemleri sonucu, kendi kusur ve eylemleri nedeniyle değil, salt toplumun bireyi olarak ve toplumun içinde bulunduğu sosyal kargaşa nedeniyle davacılar murisinin şehit edilmesi sonucu uğranılan zararın, terör olaylarını önlemekle yükümlü olduğu halde önleyemeyen, davalı idarece **"sosyal risk"** ilkesine göre tazmini gerektiği...” şeklinde karar vermiştir<sup>108</sup>.

• Davacılar, murislerinin yasa dışı örgüt elemanlarınca öldürülmesi dolayısıyla maddî ve manevî tazminat talep etmişlerdir. Danıştay: “...Sözü edilen eylemler nedeniyle zarara uğrayan terörist eylemlere herhangi bir

<sup>104</sup> ÇOBAN, s. 332-333.

<sup>105</sup> ÇOBAN, s. 330.

<sup>106</sup> AKYILMAZ, s. 189-192.

<sup>107</sup> AKPINAR / YEŞİLBAŞ, s. 14.

<sup>108</sup> Danıştay 10. Dairesinin 28.05.1998 tarihli E. 1996/10146, K. 1998/2344 sayılı kararı, <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm>, (Erişim Tarihi: 20.03.2018).

şekilde katılmamış olan kişiler kendi kusur ve eylemleri sonucu değil, toplumun içinde bulunduğu sosyal kargaşadan zarar görmektedirler. Kısaca zararın nedeni toplumun bireyi olmaktır. Belirtilen şekilde ortaya çıkan zararların özel ve olağan dışı nitelikleri dikkate alınıp nedensellik bağı aranmadan, terörist olayları önlemekle yükümlü olduğu halde önleyemeyen idarece yukarıda açıklanan sosyal risk ilkesine göre tazmini gerekir. Esasen terörist olaylar sonucu ortaya çıkan zararların idarece tazmini böylece topluma pay edilmesi hakkaniyet gereği olduğu gibi, sosyal devlet ilkesine de uygun düşecektir. Olayda ölümü herhangi bir kişisel husumete dayanmayan kendi kusurunda bulunmayan davacılar murisinin devlete ve ülkenin bütünlüğüne yönelik yaygın terörist faaliyetlerin bir sonucu olarak salt köy muhtarı ve toplumun bir bireyi olduğu için öldürüldüğü anlaşılmaktadır. Bu itibarla uyuşmazlık konusu olayda idarenin bir hizmet kusurunun bulunmadığı saptansa bile, olağanüstü hallerin yürürlükte olduğu bir zaman ve yerde ortaya çıkan olağandışı zararların **sosyal risk ilkesi** gereği idarece tazmini gerekmekte olup, açılan tazminat davasını, idarenin hizmet kusuru bulunmadığı, sosyal risk ilkesi koşullarında gerçekleşmediği gerekçesiyle reddeden mahkeme kararında hukuka uyarlık görülmemektedir..... “şeklinde karar vermiştir<sup>109</sup>.

- Davacı, polis memuru olan kardeşi ile birlikte terör örgütünün üyeleri tarafından yapılan bir silahlı saldırıda yaralanarak felç olmuştur ve maddî ve manevî tazminat davası açılmıştır. İdare mahkemesi **sosyal risk ilkesi** gereğince idarenin bu zararları kısmen tazminine karar vermiştir. Danıştay 10. Dairesi tazmini istenen zararın, davacının .....tarihinde uğramış olduğu silahlı saldırıya bağlı olarak sakat kalması sonucu doğduğu, dolayısıyla zararın münferit olaydan kaynaklandığı ve niteliği itibarıyla sosyal risk ilkesine göre tazmini gerekmediği, uyuşmazlığın çözümünde, idarenin güvenlik hizmetlerinin işletilmesinde kusurlu davranışın bulunup bulunmadığı araştırıldıktan sonra karar verilmesi gerektiği gerekçesiyle bozmuştur. İdare mahkemesi Danıştay'ın bu kararı üzerine ilk kararında ısrar etmiştir. Sonuç olarak İdarî Dava Daireleri Genel Kurulu temyize konu olan ısrar kararında maddi ve manevi tazminata ilişkin bozmayı gerektirecek bir husus

<sup>109</sup> Danıştay 10. Dairesinin 13.10.1993 tarihli ve E. 1992/3372, K. 1993/3777 sayılı kararı, <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm>, (Erişim Tarihi: 20.03.2018).

görmemiştir ve idare mahkemesinin kararını doğru bulmuştur<sup>110</sup>. Biz de bu karara katılmaktayız. Çünkü söz konusu olay terör eylemidir ve kişisel husumetten kaynaklanmamıştır ve bu sebeple ortaya çıkan zarar olağan dışı bireysel zarar sosyal risk ilkesi gereğince idare tarafından tazmin edilmelidir.

•“Dava; 8.1.1991 tarihinde davacıya ait ... plaka numaralı yolcu otobüsünün, Kahramanmaraş İli, Pazarcık İlçesi, Mezere Köyü'ne doğru seyir halinde iken PKK terör örgütü mensupları tarafından durdurularak içindeki yolcuların indirilmesinden sonra ateşe verilmesi sonucu tamamen yanması nedeniyle uğranıldığı ileri sürülen 35.000.000 TL zararın olay tarihinden itibaren işletilecek yasal faiziyle birlikte tazmini istemiyle açılmıştır.Gaziantep İdare Mahkemesince; davacıya ait olan ve olay tarihinde davacının sevk ve idaresinde bulunan yolcu otobüsünün yasadışı terör örgütü mensuplarınca yakıldığı, olayın herhangi bir kişisel husumete veya davacının kişisel kusuruna dayanmadığı hususlarının sabit olduğu, dolayısıyla tamamen Devletin bir bireyi olması sebebiyle meydana gelen olay sonucu zarara uğrayan davacının bu zararının, **sosyal risk ilkesi** uyarınca tazmini gerektiği.....” şeklinde Danıştay kararı bulunmaktadır<sup>111</sup>.

•“....Dava; davacılar murisinin, Batman İli, Gercüş İlçesi'nde polis memuru olarak görev yapmakta iken, nöbet esnasında teröristlerce yapılan silahlı saldırı sonucu şehit olması nedeniyle davacılar tarafından uğranıldığı ileri sürülen zararın tazmini istemiyle yapılan başvurunun reddine ilişkin işlemin iptali ile toplam 30.000-TL maddî tazminatın yasal faiziyle birlikte ödenmesine karar verilmesi istemiyle açılmıştır.....sosyal risk ilkesinin uygulanabilmesi için olayın tüm toplumla ilgilendirilmesi ve zararın toplumsal nitelikli bir riskin gerçekleşmesi sonucu meydana gelmesi yanında, olay ve zararın yürütülen kamu hizmetinin doğrudan sonucu olmaması, başka bir deyişle zarar ile idarî eylem arasında bir nedensellik bağının da kurulamaması gerekmektedir..... **Görüldüğü üzere; 5233 sayılı Kanun, yargısal ve bilimsel içtihatlarla kabul edilen "sosyal risk" ilkesinin yasalaşmış halidir.**

Bu nedenle, adı geçen Kanunun uygulama alanı yalnızca "**sosyal risk ilkesi**" uyarınca tazmini mümkün olan uyuşmazlıklarla sınırlı bulunmaktadır.

<sup>110</sup> Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu'nun 14.04.2005 tarihli ve E. 2003/57, K. 2005/237 sayılı kararı, <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm>, (Erişim Tarihi: 20.03.2018).

<sup>111</sup> Danıştay 10. Dairesinin 11.06.2007 tarihli ve E. 2005/9252, K. 2007/3211 sayılı kararı, <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm>, (Erişim Tarihi: 20.03.2018).

Başka bir ifadeyle; zarar ile idari eylem arasında nedensellik bağına kurulabildiği hallerde sosyal risk ilkesinin uygulanmasına olanak bulunmadığından; idare hukuku kuralları çerçevesinde öncelikle hizmet kusurunun bulunup bulunmadığının araştırılması, hizmet kusuru yoksa kusursuz sorumluluk ilkesine göre zararın tazmin edilip edilemeyeceğinin belirlenmesi; dolayısıyla idari eylemlerden doğan zararın, hizmet kusuru veya kusursuz sorumluluk ilkeleri uyarınca tazmini gereken davalarda, 2577 sayılı Kanun'un 13. maddesinin uygulanması gerekmektedir.....Olayın oluşumu ve niteliği dikkate alındığında idarenin **hizmet kusuru** bulunmadığı sonucuna varılmaktadır. Ancak, idarenin hukuki sorumluluğu sadece kusur esasına dayanmamakta; idare, kusur koşulu aranmadan da sorumlu sayılabilmektedir. İdare, yürüttüğü hizmetin doğrudan sonucu olan, nedensellik bağı kurulabilen, özel ve olağanüstü zararları **kusursuz sorumluluk ilkesi** gereği tazminle yükümlüdür....Davacılar murisinin bir kamu hizmetini yerine getirdiği sırada yaşamını yitirmesi nedeniyle idarece yürütülen hizmet sırasında öldüğü, dolayısıyla ölüm olayı ile idarece yürütülen hizmet arasında **nedensellik bağı** bulunduğu görülmektedir.....Belirtilen bu durum karşısında, yürütülen kamu hizmeti sırasında meydana gelen özel ve olağandışı zararın; davacılar murisinin kendi kişisel kusurundan doğmamış olması nedeniyle, **kusursuz sorumluluk ilkesi** uyarınca giderilmesi hakkaniyet gereğidir....."<sup>112</sup>.

- Dava ....tarihinde yasadışı terör örgütü mensuplarının yapılan baskın sonucunda davacıya ait ev eşyalarının yakılması nedeniyle uğranılan zararın ödenmesi istemiyle açılmıştır. İdare mahkemesi uğranılan zararın **sosyal risk ilkesi** gereğince tazmin edilmesi gerektiği yönünde karar vermiştir. Danıştay, söz konusu tazminat isteğinin bir kısmını onamıştır<sup>113</sup>.

- Davada Gaziemir Tansaş Mağazası önüne konulan bombanın patlaması sonucu davacının yaralanması ve sakat kalması nedeniyle uğradığını öne sürdüğü maddi ve manevi zararın tazminen ödenmesi istemiyle açtığı davayı kabul eden ... İdare Mahkemesi'nin ... tarih ve ... sayılı kararının temyizden incelenip, bozulması istenilmektedir. Danıştay, "...Olayda davacı Gaziemir Tansaş Mağazası önüne konulan bombanın patlaması sonucu sakat kalarak, devlete ve toplum bütünlüğüne yönelik terör eylemi

<sup>112</sup> Danıştay 15. Dairesinin 18.10.2012 tarihli ve E. 2012/189, K. 2012/7048 sayılı kararı, <http://kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm>, (Erişim Tarihi: 20.03.2018).

<sup>113</sup> Danıştay 10. Dairesinin 06.06.2001 tarihli ve E. 1999/5435, K. 2001/2109 sayılı kararı, <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm>, (Erişim Tarihi: 20.03.2018).

sonucu **özel ve olağandışı bir zarara uğramıştır**. Olayda **hizmet kusuru saptanamadığına göre, olayın oluş şekli ve zararın niteliği karşısında davacının uğradığı zararın sosyal risk ilkesine göre tazmin edilerek toplumca paylaşılması gerekmektedir...** şeklinde karar vermiştir ve idare mahkemesinin kararını onamıştır. Danıştay'ın bu kararını biz de isabetli buluyoruz. Danıştay'a göre olayın olağanüstü hal uygulanan yörelere göre görece terör olaylarının daha az gerçekleştirildiği bir yörede meydana gelmesi ya da toplumsal kargaşa boyutunda gerçekleşmemesi de eylemin devlete ve toplum bütünlüğüne yönelik olma niteliğini, zararın özel ve olağandışı olma niteliğini değiştirmemektedir. Aksi düşünce sosyal risk ilkesinin kaynağı olan toplum huzuru, dayanışma ve adalet anlayışına dayalı sosyal hukuk devleti ve eşitlik ilkesine aykırı düşmektedir<sup>114</sup>.

• Davacıların kızları ve kardeşleri olan ...'nın ... tarihinde meydana gelen terör saldırısı sonucu öldürüldüğünden dolayı maddî ve manevî tazminat istemiyle dava açılmıştır. İdare mahkemesi uğranıldığı ileri sürülen zararın **sosyal risk ilkesi** gereğince tazmin edilmesi gerektiği gerekçesiyle davayı kısmen kabul etmiştir. Yapılan temyiz incelemesi sonucunda Danıştay, *“....davacılar murisinin terör saldırısı sonucu hayatını kaybettiği, tazminat isteminin sosyal risk ilkesi değil hizmet kusuru ilkesi esas alınarak incelenmesi gerektiği, bu durumda tazmini istenilen zararın meydana gelmesinde davalı idarenin hizmet kusuru olup olmadığı araştırılmaksızın verilen kararda hukuki isabet görülmediği...”* gerekçesiyle kararı bozmuştur. İdare mahkemesi ilk kararında ısrar etmiştir. Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu *“...Temyize konu ısrar kararının maddi ve manevî tazminata dair kısmında bozmayı gerektirecek bir husus bulunmamaktadır....”* şeklinde karar vermiştir.

• Davacıların kızları güvenlik güçlerince döşenen mayına basması sonucu sakat kalmıştır. Davacılar İdare mahkemesine maddî ve manevî tazminat davası açmışlardır. İdare Mahkemesi açılan tazminat davasında sosyal risk ilkesi gereğince tazminatın ödenmesi gerektiğine karar vermiştir. Danıştay, *“...Olayda zararın güvenlik kuvvetlerince mevzi güvenliği amacıyla döşenen mayına basılması sonucu davacıların çocuğunun sakat kalması nedeniyle meydana geldiği, kamu hizmetinin yürütülmesi sırasında oluştuğu, zarar ile idari eylem arasında nedensellik bağı bulunduğu açık olduğundan,*

<sup>114</sup> Danıştay 10. Dairesinin 21.05.2001 tarihli ve E. 1999/1706, K. 2001/1897 sayılı kararı, <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm>, (Erişim Tarihi: 20.03.2018).

açılan tam yargı davasında sosyal risk ilkesine dayanılarak hüküm kurulmasına olanak bulunmamaktadır.....”<sup>115</sup> şeklinde karar vermiştir.

• Davacı, teröristler tarafından kamyonun yakılması sonucu uğradığı maddî zararın tazmini istemiyle idare mahkemesine dava açmıştır. Sivas İdare Mahkemesi davayı sosyal risk ilkesinin şartları oluşmadığı gerekçesiyle reddetmiştir. Danıştay bu kararı bozmuştur. Danıştay: “.....idarenin dışındaki kişi ve toplulukların idare tarafından önlenemeyen eylemlerinden doğan özel ve olağandışı zararların sosyal risk ilkesi uyarınca tazmini gerekmektedir. 1983 yılından itibaren terörist ve bölücü örgütlerin ülkenin bütünlüğüne yönelik olarak hedef gözetmeden yaptıkları saldırılar sonucu meydana gelen ve mağdurları yönünden özel ve olağandışı olan zararların sadece zarara uğrayan üzerinde bırakılmayarak sosyalleştirilmesi aynı zamanda sosyal devlet ilkesi ile hakkaniyetin de bir gereğidir. Bu durumda, davalı idarenin kusursuz sorumluluğunun kabul edilerek tazminata hükmedilmesi gerekirken, davacının "hayatının idamesini engelleyecek bir zarara uğramadığı" gerekçesiyle davanın reddinde hukuka uyarlık görülmemiştir. Açıklanan nedenlerle, temyiz isteğinin kabulüyle idare mahkemesi kararının bozulması gerekeceği düşünülmektedir.....” diyerek sosyal risk ilkesine göre tazmin gerekir şeklinde karar vermiştir<sup>116</sup>.

• Davacı, bölücü terör örgütüne mensup teröristlerle güvenlik görevlileri arasında çıkan çatışma sırasında eşinin yaşamını yitirmesi nedeniyle uğradığı zarara karşılık maddî ve maneî zarar istemiyle dava açmıştır. İdare mahkemesi sosyal risk ilkesine göre tazmin edilmesi yönünde karar vermiştir. Danıştay: “Olayda, bölücü terör örgütüne mensup teröristlerle güvenlik görevlileri arasında çıkan çatışmanın, evinin damında yatmakta olan şahsın ölümüne sebep olduğu, idarenin hizmet kusuru saptanamamakla birlikte, ölüm nedeniyle oluşan zarar ile idarî eylem arasında nedensellik bağı bulunduğu açık olduğundan, açılan tam yargı davasında mahkemece, **kusursuz sorumluluk ilkesine göre hüküm kurulması**

<sup>115</sup> Danıştay 10. Dairesinin 25.02.2003 tarihli ve E. 2001/4795, K. 2003/696 Sayılı kararı, <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm>, (Erişim Tarihi: 03.04.2018).

<sup>116</sup> Danıştay 10. Dairesinin 25.12.1997 tarihli ve E. 1996/9012, K. 1997/6164 sayılı kararı, <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm>, (Erişim Tarihi: 04.04.2018).

gerekirken, sosyal risk ilkesine dayanılarak hüküm kurulduğu anlaşılmaktadır...” şeklinde karar vermiştir<sup>117</sup>.

• Davacı, terör olayları nedeniyle terk etmek zorunda kaldığı ve güvenliğin sağlanamamasından dolayı 1993 yılından itibaren giremediği yerleşim yerindeki mal varlığından tasarruf edememesi nedeniyle yararlanamaması ve malvarlığının kısmen harap olması sonucu uğradığını ileri sürdüğü zararın tazmini istemiyle idare mahkemesine dava açmıştır. Danıştay: “İdare mahkemesince davalı idarenin kusursuz sorumluluğunun kabul edilerek tazminata hükmedilmesi gerekirken, "ortada kesin ve gerçekleşmiş bir zarar bulunmadığı" gerekçesiyle davanın reddedilmesinde hukuka uyarlık görülmemiştir...” şeklinde ve zararın sosyal risk ilkesine göre tazmin edilmesi yönünde karar vermiştir<sup>118</sup>.

• “...2.7.1993 tarihinde Sivas İlinde yapılmakta olan 4. Pir Sultan Abdal Kültür Etkinlikleri sırasında meydana gelen, Madımak Otelinin yakılması ve 37 kişinin ölümü ile sonuçlanan olaylarda, davacıardan ... ile ...'in oğlu, diğerlerinin kardeşi olan ...'in yaşamını yitirmesi nedeniyle uğranıldığı ileri sürülen zararın giderilebilmesi amacıyla, ... dava açılmıştır.

Sivas İdare Mahkemesi 13.7.1995 tarih ve 1995/609 sayılı kararıyla;...idarenin, yasalarla kendi yetki ve sorumluluğuna bırakılan kamu hizmetini yasal yetkileri içinde ve gereği gibi yürütmek amacıyla önceden gerekli örgütü kurmak ve bu örgütün ve hizmetin iyi bir şekilde yürütülmesi için gerekli tüm özeni göstermekle yükümlü olduğu, hizmetin iyi işlememesi, geç işlemesi veya hiç işlememesi yüzünden kişilerin zarara uğramaları durumunda, idarenin hukuksal sorumluluğunun söz konusu olacağı ve uğranılan zararın, hizmeti yürütmekle görevli idarece tazmini gerekeceği, idarelerin hizmet kusurundan doğan zararları karşılamakla yükümlü olmalarının, idare hukukunun yerleşik ilkelerinin olduğu, bu konunun Anayasa'nın 125. maddesi ile de güvenceye alındığı;...dava dosyası ve aynı olaylardan dolayı maddi ve manevi tazminat istemiyle açılan dava dosyalarında bulunan bilgi ve belgelerin birlikte değerlendirilmesinden; 1-4 Temmuz 1993 tarihleri arasında Kültür Bakanlığı'nın katkılarıyla düzenlenen 4. Pir Sultan Abdal Kültür Etkinliği'nin 2. günü olan 2 Temmuz 1993'de saat

<sup>117</sup> Danıştay 10. Dairesinin 29.01.2007 tarihli ve E. 2004/7285, K. 2007/212 sayılı kararı, <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm>, (Erişim Tarihi: 04.04.2018).

<sup>118</sup> Danıştay 10. Dairesinin 11.10.2000 tarihli ve E. 1999/2162, K. 2000/5120 sayılı kararı, <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm>, (Erişim Tarihi: 04.04.2018).

13.30 sıralarında küçük bir topluluğun ... arasında sloganlar atarak eylem yaptıkları, Kültür Merkezi binasını taşladıkları, valiliğin izniyle, Kültür Merkezi önüne dikilen anıt heykelin söküldüğü, Sivas Valiliği önünde Vali'nin protesto edildiği ve Cumhuriyet rejimi aleyhine slogan atıldığı, zaman geçtikçe kalabalıklaşan bu topluluğun çalışma saati bitiminde çok daha kalabalıklaştığı, Sivas Valiliği'nce saat 14.05'den itibaren çevre illerden polis ve ildeki Tugay Komutanlığı'ndan yardım istenildiği, Tugay komutanlığından askeri birliğin 19.45 sularında gönderildiği, çevre illerden gelen polis gücünün de yetersiz kaldığı, Kültür ve Sanat Şenliğine katılmak üzere diğer şehirlere gelen sanatçı ve vatandaşların konakladığı Madımak Oteli önünde toplanan kalabalığın uzunca bir süre oteli taşıdığı, saat 19.45 sularında kolluk gücünün oluşturduğu kordonu yaran kalabalığın, önce otelin önünde bulunan araçları, daha sonra da oteli, benzin dökmek suretiyle yaktıkları, davaya konu zararın doğumuna neden olan ölümlerin, otelin yakılması sonucu oluştuğunun anlaşıldığı; bu durumda, eylemin başlamasından otelin yakılmasına kadar geçen yedi saate yakın bir süre, başlangıçta az sayıda eylemciden oluşan kalabalığı dağıtmaya veya başka şekilde etkisiz hale getirmeye yönelik çalışmaların yetersizliği, ya da dağıtılması halinde başka olaylar çıkabileceği endişesiyle dağıtmak istemeyen idarenin, hizmetin kötü işlemesi, hatta bir süre hiç işlememesi nedeniyle hizmet kusurunun bulunduğu gerekçesiyle, davacıların maddi zararının belirlenmesi amacıyla yaptırılan bilirkişi incelemesi sonucu hazırlanan rapor esas alınmak suretiyle, ... TL tazminatın davalı idareden alınarak davacılar verilmesine, ... karar vermiştir. Davalı idare, ...anılan kararın temyizden incelenerek bozulmasını istemektedir. Açıklanan nedenlerle ... Sivas İdare Mahkemesi'nin sayılı kararında, ...bozma nedenlerinden hiçbirisi bulunmadığından kararının onanmasına karar verildi<sup>119</sup>. "Bu kararda Danıştay hizmet kusuruna dayanarak karar vermiştir.

Kısa bir değerlendirme: Doktrinde bazı yazarlar Danıştay'ın idarenin kusurlu olmadığı eylemlerde ortaya çıkan zararın sosyal risk ilkesi gereğince tazmin edilmesi içtihadına katılmamaktadırlar. Onlara göre Danıştay'ın kolektif sorumluluk anlayışına dayanarak sosyal risk ilkesine göre içtihat etmesi yanlıştır. Kolektif sorumluluk bir eylemin sonuçlarından onun faili ile birlikte onun yakınlarının da sorumlu tutulmasıdır. Ancak bu tür sorumluluk

<sup>119</sup> Danıştay 10. Dairesi, 2.10.1996 tarihli ve E. 1996/211, K. 1996/5755 sayılı kararı, <http://www.danistay.gov.tr/kerisim/container.jsp> (Danıştay Bilgi Bankası), Nakleden: KÖKSAL, s. 267-269.



İlkel toplumlarda söz konusudur<sup>120</sup>. Kolektif sorumluluk anlayışı zararın, zarar gören üzerinde bırakılmayıp tüm topluma pay edilmesini ifade eder. Ancak yazarlara göre idarenin sosyal risk ilkesi sorumluluğunda olduğu gibi kusurlu sorumlulukta da zarar tüm topluma pay edilmektedir. Bu yüzden Danıştay'ın kolektif sorumluluk şeklinde ifade ettiği anlayış sosyal risk ilkesinin dayanağı olamaz görüşündedirler<sup>121</sup>.

Kanımızca Danıştay'ın sosyal risk ilkesine zararların karşılanmasına içtihat etmesi isabetlidir. Çünkü idarenin sorumluluğu Türkiye Cumhuriyeti'nin hukuk devleti olmasının bir sonucudur. Ülkenin belli yörelerinde meydana gelen terör olayları devleti yıkmaya yöneliktir. Bu eylemler nedeniyle zarar gören kişilerin hiçbir kusurlu eylem ve davranışları bulunmamaktadır. Bu durumda zararın nedeni sadece birey olmak ve toplumun içinde bulunmaktır<sup>122</sup>. Anayasanın 2. maddesine göre Türkiye Cumhuriyeti .....sosyal bir hukuk devletidir. Kanımızca bu ilke gereğince tazmin, sosyal devlet ilkesine uygun düşecektir. Yine GÖZLER'e göre sosyal devletin tanımı “, *herkese insan onuruna yaraşır asgarî bir hayat seviyesi sağlamayı amaçlayan bir devlet anlayışı*”dır<sup>123</sup>. Aslında bu tanım sosyal risk ilkesine uygun düşmektedir.

### **b. Askeri Yüksek İdare Mahkemesi'nin Yaklaşımı**

Kısa bir süre öncesine kadar Türkiye'de Danıştay ve Askeri Yüksek İdare Mahkemesi, iki yüksek idare mahkemesi olarak işlev görmekteydi. Danıştay ilk derece idare ve vergi mahkemelerinin temyiz yeri olarak hala görevlidir. Kaldırılmadan önce ise A.Y.İ.M. asker kişileri ilgilendiren ve askeri hizmete ilişkin idari işlem ve eylemlerden doğan uyuşmazlıkları ilk ve son derece mahkemesi olarak karar bağladı. Sosyal risk ilkesi ile ilgili içtihat üreten önemli bir merci ve yüksek mahkeme olması dolayısıyla çalışmamızda A.Y.İ.M.'in kararlarına da değinilmiştir.

Askeri Yüksek İdare Mahkemesi, terör eylemleri sonucu Türk Silahlı Kuvvetleri mensuplarını ve yakınlarının açtıkları tazminat davalarında

<sup>120</sup> ÖZCAN, Mehmet Tefik. (2012). İlkel Topumlarda Toplumsal Kontrol Hukuk Dışı Mekanizmalar ve İlkel Hukuk, 2. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, s. 287-290.

<sup>121</sup> ÇAĞLAYAN, İdarenin..., s. 330.

<sup>122</sup> ODYAKMAZ / GÜZEL, s. 30.

<sup>123</sup> GÖZLER, Kemal. (2005). Sosyal Devlet İlkesi, <http://www.anayasa.gen.tr/sosyaldevlet.htm>, (Erişim Tarihi: 14.03.2018).

genelde kusursuz sorumluluk ilkesine dayanarak karar vermektedir. A.Y.İ.M. konu ile ilgili kararında;

*“idare güneydoğuda ve doğu Anadolu da güvenliği sağlamak amacıyla kamu hizmetini yoğun bir şekilde ifa etmeye çalışmakta ve bu hizmeti ajanları vasıtasıyla yerine getirmektedir. İdarenin terör hareketlerine karşı giriştiği faaliyet savaş hali sayılmadığından **mücbir sebep olarak kabul edilemez**. Bu faaliyetler sırasında kamu hizmetini ifa ederken idare ajanının zarara uğraması ile hizmet arasında **nedensellik bağı** bulunduğu açıktır. Zararın meydana gelmesinde idarenin bir kusuru bulunmadığından, davacıların zararının doktrin ve mahkeme kararlarıyla gelişen **kusursuz sorumluluk ilkesine göre** davalı idarece karşılanması gerekir.”* şeklinde hüküm vermiştir<sup>124</sup>.

Karara göre Askeri Yüksek İdare Mahkemesi terör olayları nedeniyle ortaya çıkan zararlarda savaş hallerinde olduğu gibi tüm toplumun bu zarara katlanmak durumunda olduğu bir kamu külfeti olarak **nitelendirmemiştir**<sup>125</sup>. A.Y.İ.M. kararlarında özellikle ülkenin belli bölgesinde terör eylemlerinden doğan bir zarar olduğu için bu zararların *“kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesi”* gereğince idare tarafından karşılanması gerektiği görüşündedir<sup>126</sup>.

<sup>124</sup> A.Y.İ.M. 2. Dairesinin 11.10.2000 tarihli ve E. 2000/634, K. 2000/603 sayılı kararı, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Dergisi, S. 15, s. 984-986.

<sup>125</sup> AVCI, Adem. (2013). Yargı Kararları Işığında Terör Eylemlerinden Dolayı İdarenin Sorumluluğu, Birinci Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, s. 57-58.

<sup>126</sup> *“...OHAL Bölgesinde görevli iken, şahsi eşyalarını getirmek üzere birliğinden izinli olarak özel arabasıyla karayolunda seyir halinde iken bölücü teröristlerce yolu kesilerek şehit edilen astsubayın yakınlarının uğradığı zararın **kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesi** gereğince davalı idarece karşılanması gerekir.”*

*“...Tuzla tren istasyonunda teröristlerin koyduğu bomba sonucu vefat eden yedek subay aday adayı müteveffanın yakınlarının uğradığı zararın, **kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesi** gereğince davalı idarece karşılanması gerektiği sonucuna varılmıştır...”*

*“...Davacıların desteği dış tabibi subayın bölücü terör örgütü mensuplarıncı Elazığ şehir merkezinde bulunan özel muayenehanesinde öldürülmesi nedeniyle doğan zararın, **kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesi** gereğince karşılanması gerekir...”*

*“İcra edilecek operasyona birlikleri idaresindeki araç ile götürüldüğü sırada, aracın teröristlerce yola düşen mayına temas ederek patlaması sonucu vefat eden erin yakınlarının uğradıkları zararın, **kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesi** gereğince karşılanması gerekir...”*

Dolayısıyla A.Y.İ.M., terör eylemlerinden dolayı ortaya çıkan zararlarda idarî eylem ve zarar arasında Danıştay'dan farklı içtihatlarla bulunarak, nedensellik bağının olduğunu savunmaktadır<sup>127</sup>.

## 2. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kapsamında Sosyal Risk Uygulaması

Fransız Danıştay'ı toplantı ve gösteri yürüyüşlerinden doğan zararların sosyal risk ilkesine göre tazmini gerektiği görüşündedir<sup>128</sup>.

Toplumsal olaylar sırasında ortaya çıkan kargaşa ve saldırılarda bu olaylara taraf olarak dahil olmayan ama olay meydana gelirken orada bulunan kişiler zarar görebilirler. Türkiye'de toplantı ve gösteri yürüyüşleri gibi toplumsal hareketlerden dolayı ortaya çıkan zararların karşılanacağına ilişkin güncel bir kanun bulunmamaktadır<sup>129</sup>. Bu konuda mevzuatımızda boşluk vardır. Devlet, ancak gerekli gördüğü hallerde yer ve zamanla sınırlı kanunlar çıkarmıştır. Örneğin 6684 sayılı, 28 Şubat 1956 tarihli "6-7 Eylül 1955 tarihlerinde İstanbul ve İzmir'de meydana gelen olaylar sebebiyle kişilerin uğradığı zararların tazminine yönelik Kanun" dur<sup>130</sup>. Ancak bu kanun, söz konusu toplumsal olaydan doğan zararların idarece karşılanmasını öngörmüş ise de zararların için belli bir üst sınır koyarak zararın bu miktarı aşan kısmını zarar görenlerin üzerinde bırakmıştır<sup>131</sup>.

---

*"...Teröristlerle girilen silahlı atışmada yaralanan ve akabinde TSK'de görev yapamaz raporu verilen davacı subayın uğradığı zararın, **kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesi** gereğince davalı idarece karşılanması gerekir..."*

*"...Teröristlerle girilen silahlı çatışmada şehit düşen erin yakınlarının uğradığı zararın, **kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesi** gereğince karşılanması gerekir..."*

*"...İcra edilen operasyonda teröristlerle girilen silahlı çatışmada vurularak şehit olan erbaşın yakınlarının uğradığı zararın, **kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesi** gereğince idarece tazmini gerekir..."*

[http://www.msb.gov.tr/ayim/Ayim\\_makale\\_detay.asp?IDNO=54](http://www.msb.gov.tr/ayim/Ayim_makale_detay.asp?IDNO=54), (Erişim Tarihi: 15.03.2018).

<sup>127</sup> AVCI, Yargı Kararları... , s. 59.

<sup>128</sup> ÇOBAN, s. 333.

<sup>129</sup> YILDIZ, s. 153.

<sup>130</sup> YILDIZ, s. 154.

<sup>131</sup> AZRAK, s. 43.

### 3. Münferit Olaylar Kapsamında Sosyal Risk Uygulaması

İdarî yargı yerleri sosyal risk ilkesini bazen mesleki risk bazen de münferit olaylarda uygulamışlardır<sup>132</sup>. Örneğin bir Danıştay kararında bir gazeteci yazar, önceden arabasına yerleştirilen patlayıcı maddenin otomobili çalıştırırken patlaması sonucu yaşamını yitirmiştir. Bu olay bir kişiye yönelik siyasî bir saldırdır. Davacılar maddî ve maneî tazminat davası açmışlardır. Ankara 4. İdare Mahkemesi “...gazeteci yazarın mirasçılarının, olay nedeniyle uğradıkları zararlarının kusursuz sorumluluk ve kolektif sorumluluk ilkesi gereği tazmini gerektiği,....” şeklinde karar vermiştir. Danıştay da bu yönde olan kararı onamıştır<sup>133</sup>.

#### E. 5233 SAYILI KANUN KAPSAMINDA MADDÎ ve MANEVÎ ZARARLARIN TAZMİNİ

Daha önce de değindiğimiz gibi ülkemizde 1980’li yıllarda başlayıp 1990’lı yıllarda yoğunlaşarak devam eden terör olayları nedeniyle kişiler maddî ve maneî zararlara uğrayabilmektedirler. Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu’nda 17.07.2004 tarihinde kabul edilen “5233 sayılı Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılanması Hakkında Kanun” 27 Temmuz 2004 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu kanunun 1. maddesine göre “ Bu kanunun amacı, terör eylemleri veya terörle mücadele kapsamında yürütülen faaliyetler nedeniyle maddî zarara uğrayan kişilerin, bu zararların karşılanmasına ilişkin esas ve usulleri belirlemektedir.” şeklinde ifade edilmiştir.

Kanuna göre terör eylemleri nedeniyle zarara uğrayanların zararlarının karşılanabilmesi için zarar ile eylem arasında illiyet bağı aranmamaktadır. Zarar ile terör eylemi arasında illiyet bağının varlığı yeterlidir. Bu sebeplerle 5233 sayılı Kanun’un sosyal risk ilkesine dayandığı söylenebilir<sup>134</sup>. Ancak yukarıda verdiğimiz bazı Danıştay kararlarında belirtildiği gibi bu kanunun sosyal risk ilkesinin yasalaşmış hali olduğunu kabul etmek mümkün değildir. Çünkü sosyal risk ilkesi yalnızca terör olaylarını değil, kitlesel hareketleri, doğal afetleri veya gelecekte meydana gelmesi ihtimal dahilinde olan başka

<sup>132</sup> ÇOBAN, s. 332-333.

<sup>133</sup> Danıştay 10. Dairesinin 18.03.1998 tarihli ve E. 1996/10292, K. 1998/1190 sayılı kararı, <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm>, (Erişim Tarihi: 20.04.2018).

<sup>134</sup> EROL, Özlem. (2013). İdarî Yargı Kararları Işığında İdarenin Kusursuz Sorumluluğu ve Sosyal Risk İlkesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon, s. 157.

sosyal risk alanlarını ilgilendiren genel bir ilkedir. Bu ilkeye dayanılarak sayılan hususlarda da düzenleme yapılabilmesi mümkündür.

Bu kanun yürürlüğe girmeden önce terör eylemlerinden dolayı oluşan zararın karşılanması amacıyla dava açıldığında idarî yargı yerleri, eğer şartlar oluşmuşsa hem maddî hem manevî tazminata hükmediyorlardı. Ancak bu kanun yürürlüğe girdikten sonra terör eylemleri ve terörle mücadele kapsamında yürütülen eylemler nedeniyle zarara uğrayan kişilerin açtıkları tazminat davalarında şartlar oluşmuş ise maddî tazminata hükmedilirken, manevî zararlar bu kanun kapsamı dışında olduğu için reddedilmektedir<sup>135</sup>.

Bu kanunun önemli en önemli özelliği, terör olayları nedeniyle zarara uğrayan kişilerin maddî zararlarının (manevî değil) yargı yoluna gitmelerine gerek kalmadan, idarece sulh yoluyla karşılanmasıdır<sup>136</sup>. Tazminat kanunu elbette yürürlüğe girdikten sonraki olaylara uygulanacaktır. Ancak kanunun geçici 1. ve 2. maddelerinde istisna getirilmiştir. 19.07.1987 tarihi ile kanunun yürürlük tarihi olan 27.07.2004 tarihleri arasında da bu kanunun uygulanacağı öngörülmüştür.

Tazminat kanununa göre zararların araştırılması ve incelenmesi zarar tespit komisyonları tarafından yapılır. *“Zarar tespit komisyonları, başvuruları haklı görmesi halinde sulhname imzalanmak üzere ilgilileri davet edecek, tarafların anlaşması durumunda sulhname imzalanarak uyuşmazlık sonlandırılacaktır. Zarar tespit komisyonlarının başvuruları reddi veya başvurunun sulh yoluyla sonlandırılmaması durumunda ilgililerin 60 gün içinde idare mahkemesinde dava açabileceklerdir.”*<sup>137</sup>

### 1. Tazminat Kanununun Kapsadığı Zararlar

Kanunun 1. maddesinde ifade edildiği üzere sadece maddî zararların karşılanacağını belirtmiştik. Kanunun “kapsam” başlığını taşıyan 2. maddesine göre zarar gören gerçek ve tüzel kişilerin zararlarının karşılanacağı belirtilmiştir. Yine 2. maddeye göre altı bent halinde sayılan haller kanunun kapsamı dışında bırakılmıştır<sup>138</sup>.

*Kanunun karşılanacak zararlar adlı 7. maddesine göre sulh yoluyla karşılanacak zararlar şunlardır:*

<sup>135</sup> AYTURAN, s. 655.

<sup>136</sup> AYTURAN, s. 665.

<sup>137</sup> AYTURAN, s. 667.

<sup>138</sup> KÖKSAL, Yasal..., s. 375.

*a. Hayvanlara, ağaçlara, ürünlere ve diğer taşınır ve taşınmazlara verilen her türlü zararlar,*

*b. Yaralanma, engelli hale gelme ve ölüm hallerinde uğranılan zararlar ile tedavi ve cenaze giderleri,*

*c. Terörle mücadele kapsamında yürütülen faaliyetler nedeniyle kişilerin mal varlıklarına ulaşamamalarından kaynaklanan maddi zararlar.*

## **2. Tazminat Kanunu Kapsamı Dışındaki Zararlar**

Tazminat kanununun 2. maddesine göre kapsam dışı bırakılan zararlar şunlardır:

*a. Devletçe arazi veya konut tahsisi suretiyle yahut başka bir şekilde karşılanan zararlar,*

*b. Bir mahkeme kararı gereğince veya 4353 sayılı Maliye Vekaleti Baş Hukuk Müşavirliğinin ve Muhakemat Umum Müdürlüğünün Vazifelerine, Devlet Davalarının Takibi Usüllerine ve Merkez ve Vilayetler Kadrolarında Bazı Değişiklikler Yapılmasına Dair Kanununun 30 uncu ve 31 inci maddeleri gereğince karşılanan zararlar,*

*c. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nce, İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşme Hükümleri Uyarınca veya eki protokollerin ihlâl edildiği gerekçesiyle sözleşmenin 41'inci maddesine göre hükmedilen veya sözleşme hükümleri uyarınca dostane çözüm yoluyla uzlaşılan tazminatın ödenmesi sonucunda uğradıkları zararlar,*

*d. Terör dışındaki ekonomik ve sosyal sebeplerle uğranılan zararlar ile güvenlik kaygıları dışında kendi istekleriyle buldukları yerleri terk edenlerin bu sebeple uğradıkları zararlar,*

*e. Kişilerin kendi kasıtları sonucunda oluşan zararlar.*

*f. 3713 sayılı Kanununun 1'inci, 3'üncü ve 4'üncü maddeleri kapsamındaki suçlar ile terör olaylarında yardım ve yataklık suçlarından mahkum olanların bu fiillerinden dolayı uğradığı zararlar" karşılanmaktadır.*

Görüldüğü üzere 5233 sayılı kanunda terör eylemleri dışındaki eylemler, kitlesel hareketler veya münferit olaylar sonucu uğranılan zararların tazmini kapsam dışı bırakılmıştır.

## **3. Manevi Zararlar Tazmin Edilecek Mi?**

Daha önce de açıkladığımız üzere 5233 sayılı kanununun 1. maddesinde terör ve terörle mücadele kapsamında yürütülen faaliyetler nedeniyle maddi zarara uğrayan kişilerin zararlarının karşılanmasına yönelik olduğu

belirtilmiştir. Bu durumda kanunun açıkça belirttiği üzere manevi zararlar karşılanmayacaktır.

Danıştay, bu kanun yürürlüğe girmeden önce terör olayları nedeniyle ortaya çıkan zararları sosyal risk ilkesine göre tazmin yönünde karar verirken maddî ve manevî zarar ayrımı yapmıyordu<sup>139</sup>. Yukarıda verdiğimiz Danıştay kararlarında da bunu görmekteyiz.

Tazminat kanunu yürürlüğe girdikten sonra Danıştay içtihatlarında farklılık görülmektedir. Örneğin Danıştay'ın şu kararını inceleyelim:

*“...bombalı saldırı sonucu davacıların oğlu/kardeşi Furkan'ın ölümü nedeniyle uğranıldığı ileri sürülen 145.000 TL manevi zararın yasal faiziyle birlikte ödenmesine karar verilmesi istemiyle açılan dava sonucunda İstanbul 9. İdare Mahkemesi'nce “davacılar yakınının, toplumun bir bireyi olduğu için hedef alındığı, terör eylemi sonucu yaşamını yitirdiği; bu nedenle, davacıların uğradığı zararın sosyal risk ilkesi uyarınca tazmini gerektiği gerekçesiyle manevi tazminat isteminin kısmen kabulü ile toplam 100.000 TL manevi tazminatın davacılara ödenmesine, fazlaya ilişkin istemin ise reddine karar verilmiştir. Anılan karar davalı idare tarafından temyiz edilmiştir. Danıştay 15. Dairesince; “İdare kural olarak yürüttüğü kamu hizmetiyle nedensellik bağı kurulabilen zararları tazminle yükümlü olup; idari eylem veya işlemlerden doğan zararlar, idare hukuku kuralları çerçevesinde, hizmet kusuru veya kusursuz sorumluluk ilkeleri gereğince tazmin edilmektedir. Bununla birlikte; bilimsel ve yargısal içtihatlarla geliştirilen sosyal risk ilkesi ile toplumun bulunduğu koşullardan kaynaklanan, idarenin faaliyet alanında meydana gelmekle birlikte, yürütülen kamu hizmetinin doğrudan sonucu olmayan, toplumsal nitelikli riskin gerçekleşmesi sonucu oluşan, salt toplumun bireyi olunması nedeniyle uğranılan özel ve olağandışı zararların da topluma pay edilerek giderilmesi amaçlanmıştır.*

*Belirtilen niteliğe göre sosyal risk ilkesi uygulanabilmesi için olayın tüm toplumla ilgilendirilmesi ve zararın toplumsal nitelikli bir riskin gerçekleşmesi sonucu meydana gelmesi yanında; olay ve zararın, yürütülen kamu hizmetinin doğrudan sonucu olmaması, başka bir deyiş ile zarar ile idari eylem arasında bir nedensellik bağının da kurulamaması gerekmektedir.*

*.....5233 sayılı kanun, yargısal ve bilimsel içtihatlarla kabul edilen “sosyal risk” ilkesinin yasallaşmış halidir. Bu nedenle “sosyal risk ilkesi”*

<sup>139</sup> AYTURAN, s. 672.

uyarınca tazmini gereken uyuşmazlıklarda adı geçen Kanunun uygulanması zorunlu bulunmaktadır. Başka bir ifadeyle; 5233 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra açılan davalarda, zarar ile idari eylem arasında nedensellik bağının bulunmadığı, fakat kişilerin salt toplumun bir bireyi olmaları nedeniyle zarar gördükleri ve bu nedenle ortaya çıkan zararın paylaştırılması gerektiği hallerde, idari yargı yerince 5233 sayılı Kanunun uygulanması suretiyle bir karar verilmesi gerekmektedir.

Dava dosyasının incelenmesinden; davacıların oğlu Furkan'ın terör örgütü tarafından gerçekleştirilen bombalı saldırı sonucu hayatını kaybettiği; davacıların başvurusu üzerine zarar tespit komisyonu tarafından olayın 5233 sayılı kanun kapsamında değerlendirilerek Furkan'ın kanuni mirasçılarına 20.000 TL ödenmesine karar verildiği ve söz konusu tutara ilişkin sulhname imzalandığı; davacılar tarafından, Furkan'ın ölümü nedeniyle uğranıldığı ileri sürülen manevi zararların tazminine karar verilmesi istemiyle de bakılan davanın açıldığı anlaşılmaktadır.....Dava konusu olayın terör eylemi olduğu açıktır. Nitekim bu hususta taraflar arasında herhangi bir ihtilaf bulunmamaktadır. Dolayısıyla bakılan davanın, 5233 sayılı Kanunun yürürlüğe girdikten sonra açıldığı dikkate alındığında, 5233 sayılı Kanun kapsamında çözümlenmesi zorunlu bulunmaktadır.....Buna göre; 5233 sayılı kanunun, terör eylemleri veya terörle mücadele kapsamında yürütülen faaliyetler sonucu uğranılan maddi zararların tazminini öngörmesi, diğer bir deyişle, manevi zararların tazminini kapsamaması karşılığında; 5233 sayılı Kanun kapsamında çözümlenmesi gereken uyuşmazlıkta, davacıların manevi tazminat istemlerinin reddine karar verilmesi gerekirken, kısmen kabulü yolunda verilen kararda yasal isabet bulunmamaktadır.” Gereçlerine yer verilerek kararı bozmuştur.<sup>140</sup>

Söz konusu olayda idare mahkemesi sosyal risk ilkesine göre idareyi tazminata mahkum etmiştir. Ancak Danıştay; terör olayları sebebiyle sosyal risk ilkesine göre açılan davalarda Tazminat kanunun uygulanacağını belirtmiştir. Ancak söz edilen tazminat kanununa göre manevi tazminata hükmedilemez.<sup>141</sup>

Peki bu tazminat kanununa göre terör olayları sebebiyle oluşan manevi zararlar hiç karşılanmayacak mıdır? Elbette manevi zararların

<sup>140</sup> Danıştay 15. Dairesi, 13.11.2011 tarihli ve E. 2011/1047, K. 2011/5401 sayılı kararı, <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm>, (Erişim Tarihi: 20.05.2018)

<sup>141</sup> AYTURAN, s. 674.



karşılammaması söz konusu olamaz. Adı geçen kanun özel kanun niteliğindedir. Genel kanun niteliğinde olan İdarî Yargılama Usûlü Kanunu 13. maddeye<sup>142</sup> göre manevî zararların tazmini mümkündür<sup>143</sup>. Ayrıca Anayasa'nın 125. maddesinin son fıkrasına<sup>144</sup> göre idarenin sorumluluğu sadece maddî zararları değil, manevî zararları da kapsamaktadır<sup>145</sup>.

## SONUÇ

Kural olarak idare kendine atfedilebilecek bir kusurun varlığı halinde sorumlu tutulabilir. Yani idare kural olarak bir kusuru varsa sorumludur. Ancak bazı durumlarda idare kusuru olmasa da sorumlu tutulabilmektedir. Kusursuz sorumluluk dediğimiz bu ilkenin de doktrindeki çoğunluğa ve yargı kararlarındaki ifadelere göre istisnası vardır. Özellikle ülkemizde 1990 yıllarından itibaren terör olayları nedeniyle ortaya çıkan zararların karşılanmasında nedensellik bağının varlığı aranmamıştır. İdarenin eylemleri ile ortaya çıkan zararlar arasında nedensellik bağının bulunmadığı tek kusursuz sorumluluk türü sosyal risk ilkesidir. Sosyal risk ilkesi kısaca kamu düzenini bozmaya ve anayasal düzeni yıkmaya yönelik anarşi ve terör olaylarından ya da benzeri toplumsal olaylardan doğan zararlardan idarenin kusursuz olarak sorumlu tutulmasıdır. Bu ilkenin en önemli özelliği, zarar ile idarenin eylemi arasında illiyet bağının bulunmamasıdır. Bu özelliğinden dolayı bu ilke gereğince sorumluluk bazı yazarlar tarafından eleştirilse bile, sosyal bir hukuk devleti olduğumuza göre ülkemizde çeşitli sebeplerle ortaya çıkan terör eylemleri dolayısıyla uğranılan zararların bu şekilde tazmini bireyler açısından büyük faydalar sağlar.

<sup>142</sup> İYUK m. 13:1. "İdari eylemlerden hakları ihlal edilmiş olanların idari dava açmadan önce, bu eylemleri yazılı bildirim üzerine veya başka suretle öğrendikleri tarihten itibaren bir yıl ve her halde eylem tarihinden itibaren beş yıl içinde ilgili idareye başvurarak haklarının yerine getirilmesini istemeleri gereklidir. Bu isteklerin kısmen veya tamamen reddi halinde, bu konudaki işlemin tebliğini izleyen günden itibaren veya istek hakkında altmış gün içinde cevap verilmediği takdirde bu sürenin bittiği tarihten itibaren, dava süresi içinde dava açılabilir."

<sup>143</sup> AYTURAN, s. 676.

<sup>144</sup> 1982 AY, 125/son: "İdare, kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür."

<sup>145</sup> KIRTEPE, Ahmet. (2010). 5233 Sayılı Yasa Kapsamında Sosyal Risk İlkesi Gereğince Karşılancak Zararlar ve İdarenin Sorumluluğunun Sınırları. Terazi Hukuk Dergisi, S. 43, s. 154-155.

Ayrıca sosyal risk ilkesine göre sorumluluk, sosyal devlet olmanın bir özelliğidir ve hatta gereğidir. Çünkü sosyal devlet bireylere asgari bir hayat düzeni sağlayan, sosyal adaleti ve sosyal güvenliği gerçekleştiren devlet demektir. Örneğin özellikle ülkemizin doğu bölgelerinde terör olaylarından dolayı evini, barkını, terk eden aileler vardır. Bu durumda devlet vatandaşına asgarî bir hayat düzeyi sağlamamış olmaktadır.<sup>146</sup>

5233 sayılı kanunda sadece terör eylemleri açısından düzenlemeler getirilmiş, kitlesel hareketler, toplumsal veya münferit olaylar sonucu uğranılan zararların tazmini kapsam dışı bırakılmıştır. Terör eylemleri açısından bu kanunla birlikte zararların tazmini mümkün olduğuna göre sosyal risk ilkesinin bu hususta ehemmiyeti azalmıştır denilebilir. Ancak sosyal risk ilkesinin diğer uygulama alanları olan toplumsal veya münferit olaylar, toplantı ve gösteri yürüyüşleri gibi eylemlerde bu ilke önemini korumaktadır. Bu alanlarda da sosyal risk ilkesine göre idarenin sorumluluğuna gidilmeli ve uğranılan zararlar tazmin edilmelidir. Bu alanlarda da aynı 5233 sayılı kanundaki gibi yasal düzenlemeler getirilip zarara uğrayan kişilerin menfaatine olacak şekilde yargı yoluna gitmelerine gerek kalmadan, idarece sulh yoluyla zararları karşılanmalıdır.

Ayrıca 5233 sayılı kanunda sadece maddi zararlara ilişkin düzenlemeler getirilmiştir. Ancak bireyler maddi zararların yanında manevî zararlara da uğrayabilmektedirler. Kanunda yer alan bu boşluğa rağmen İYUK'un 13. ve Anayasanın 125. maddesine göre manevi tazminatın talep edilebileceği açıktır. Kanımızca manevî zararlara ilişkin bir düzenlemenin de yapılması gerekir. Zira sulh yoluyla çözüm hem zaman kayıplarını önleyecek, hem de yargının iş yükü azaltılıp zararların tazmini kolaylaşacaktır.

<sup>146</sup> AVCI, s. 86.

## KAYNAKLAR

- ALTAY, Evren. (2004). *İdarî Yargı Kararlarının Uygulanmasından Doğan Uyuşmazlıklar*, 1. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara.
- AKPINAR, Mahmut / YEŞİLBAŞ, Mehmet. (2011). Sosyal Risk İlkesi Bağlamında Devletin Objektif Sorumluluğu ve 5233 Sayılı Yasanın Pratiği. *Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi*, S. 115, s. 1-29. <http://www.eakademi.org/incele.asp?konu=SOSYAL%20R%20DDSK%20%20DDLKES%20%20BA%20DOLAMINDA%20DEVLET%20DDN%20OBJEKT%20DDF%20SORUMLULU%20DU%20VE%205233%20SAYILI%20YASANIN%20PRAT%20%20DD&kimlik=1319393802&url=makaleler/makpinar-myesilbas-1.pdf>, (Erişim Tarihi: 01.06.2018).
- AKYILMAZ, Bahtiyar. (2005). Sosyal Risk İlkesi ve Uygulama Alanı – Social Risk and Its Practise, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 9, S. 1-2, s. 185-211.
- ARMAĞAN, Tuncay. (1997). *İdarenin Sorumluluğu ve Tam Yargı Davaları*, Birinci Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara.
- ATAY, Ender Ethem. (2016). *İdare Hukuku*, 5. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara.
- ATAY, E. Ethem / ODABAŞI, Hasan / GÖKCAN, Hasan Tahsin. (2003). *Teori ve Yargı Kararları Işığında İdarenin Sorumluluğu ve Tam Yargı Davaları*, Birinci Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- AVCI, Adem. (2010). Terörizm Açısından Devletin Sorumluluğu, *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 14, S. 3-4, s. 69-88.
- AVCI, Adem. (2013). *Yargı Kararları Işığında Terör Eylemlerinden Dolayı İdarenin Sorumluluğu*, Birinci Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- AYTURAN, Berkan. (2015). 5233 Sayılı Kanun Kapsamında Manevi Zararların Tazmin Edilip Edilemeyeceği Sorunu, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Y. 5, S. 19, s. 653-682.
- AZRAK, Ali Ülkü. (1980). İdarenin ‘Toplumsal Muhatara (Sosyal Risk) Kuramı’na Göre Kusursuz Sorumluluğu, Sorumluluk Hukukunda Yeni Gelişmeler III. Sempozyumu (Ankara 12-13 Mayıs 1979), İstanbul, s. 135-150.
- COŞKUN, Burak. (2008). İdarenin Terör Olayları Nedeniyle Sorumluluğunun İdarenin Sorumluluğuna İlişkin İlkeler ve Özellikle Sosyal Risk İlkesi Açısından Değerlendirilmesi, *MECMUA* (Ankara Üniversitesi Hukuk

- Fakültesi Öğrencilerinin Fakültelerine Armağani), 1. Bası, SÖZKESEN Matbaacılık, Ankara, s. 353-381.
- ÇAĞLAYAN, Ramazan. (2016). *İdare Hukuku Dersleri*, 4. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara.
- ÇAĞLAYAN, Ramazan. (2007). *İdarenin Kusursuz Sorumluluğu (Tarihsel, Teorik ve Pratik Yönleriyle)*, 1. Baskı, Asil Yayıncılık, Ankara.
- ÇAĞLAYAN, Ramazan. (2009). Risk İlkesi Gereğince İdarenin Kusursuz Sorumluluğu Bağlamında Sosyal Risk İlkesi, *Sorumluluk ve Tazminat Hukuku Sempozyumu*, [http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/sorumluluk/s\\_22.pdf](http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/sorumluluk/s_22.pdf), (Erişim Tarihi: 05.05.2018), s. 451-497.
- ÇITAK, Halim Alperen. (2013). İdarenin Kusursuz Sorumluluğu Bağlamında Sosyal Risk İlkesi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- HAKİMLER VE SAVCILAR YÜKSEK KURULU HUKUKİ MÜZAKERE TOPLANTISI RAPORU, Müzakere Konusu: 5233 Sayılı Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılanması Hakkında Kanun, Grup Başkanı: Yunus ÇETİN, Grup Sözcüsü: Hamza SEYREK, 23-25 Kasım 2012, MiraCle RESORT HOTEL, <http://hmt.hsyk.gov.tr/konular/idari-yargi/idare/10-Dan15daire/1.pdf>, (Erişim Tarihi: 12.03.2018).
- ÇOBAN, Ayşegül. (2003). Yargı Kararları Işığında Sosyal Risk İlkesi, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi 20. Yıl Armağani, C. 11, S. 1-2, s. 321-339.
- DEMİRKOL, Selami / BEREKET BAŞ, Zuhal. (2006). *(Teoride ve Pratikte) İdari Yargıda Dava Açma ve Davaların Takip Usulü*, 6. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul.
- DURAN, Lütfi. (1974). *Türkiye İdaresinin Sorumluluğu (Sorumluluğun Temeli ve Sebepleri, Sorumluluğa Yol Açan Olgular)*, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, Ankara.
- ERDOĞAN, Yavuz. İdarenin Kusursuz Sorumluluğu, <http://www.suchukuku.com/icerik.php?id=57>, (Erişim Tarihi: 10.03.2018).
- EROL, Özlem. (2013). İdari Yargı Kararları Işığında İdarenin Kusursuz Sorumluluğu ve Sosyal Risk İlkesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.

- GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref. (1995). Terör Olayları ve Yönetimin Sorumluluğu. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C. 50, S. 3-4, s. 193-199.
- GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref. (2007). *Yönetmelik Yargı*, 26. Bası, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara.
- GÖZLER, Kemal / KAPLAN, Gürsel. (2017). *İdare Hukuku Dersleri*, 19. Baskı, Ekin Yayıncılık, Bursa.
- GÖZLER, Kemal / KAPLAN, Gürsel. (2013). *Kısa İdare Hukuku*, 5. Baskı, Ekin Yayıncılık, Bursa.
- GÖZLER, Kemal. (2005). Sosyal Devlet İlkesi, <http://www.anayasa.gen.tr/sosyaldevlet.htm>, (Erişim Tarihi: 14.03.2018).
- GÜNDAY, Metin. (2015). *İdare Hukuku*, 10. Baskı, İmaj Yayınevi, Ankara.
- İŞIKLAR, Celal. (2009). Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kararlarında İdarenin Sorumluluğunu Ortadan Kaldıran Haller. Sorumluluk ve Tazminat Hukuku Sempozyumu, s. 569-636, [http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/sorumluluk/s\\_28.pdf](http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/sorumluluk/s_28.pdf), (Erişim Tarihi: 18.03.2018).
- KARAVELİOĞLU, Celal / KARAVELİOĞLU, Erdem Cemil. (2009). *Açıklama ve Son İçtihatlarla İdari Yargılama Usulü Kanunu*, 7. Baskı, Karavelioğlu Hukuk Yayınevi, Ankara.
- KIRTEPE, Ahmet. (2010). 5233 Sayılı Yasa Kapsamında Sosyal Risk İlkesi Gereğince Karşılancak Zararlar ve İdarenin Sorumluluğunun Sınırları. *Terazi Hukuk Dergisi*, S. 43, s. 145-155.
- KORKMAZ, Kadir. (2010). Ayım Karaları Işığında Askeri Hizmetin Yürütülmesi Esnasında Askeri Personelin Karşılaştığı Bireysel Zararlardan İdarenin Kusursuz Sorumluluğu Esasları. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XIV, S. 1, s. 369-388.
- KÖKSAL, Mustafa. (2009). Risk İlkesinin İdareye Yüklediği Külfetler ve Güncel Yargı Kararları, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S. 85, s. 241-272.
- KÖKSAL, Mustafa. (2010). Sosyal Risk İlkesi Tarih Mi Oluyor? *Terazi Hukuk Dergisi*, S. 42, s. 87-106.
- KÖKSAL, Mustafa. (2010). Yasal Düzenlemeler ve İçtihatlar Işığında Terör Zararlarının İdarece Karşılancası Sorunu. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, C. 1, S. 3, s. 363-455.

- ODYAKMAZ, Zehra / GÜZEL, Oğuzhan (2013). Mahkeme Kararları Işığında Terör Olaylarında İdarenin Sorumluluğuna Genel Bir Bakış. *Mevlâna Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 1, S. 1, s. 1-61.
- ODYAKMAZ, Zehra / KAYMAK, Ümit / ERCAN, İsmail. (2012). *Anayasa Hukuku İdare Hukuku*, 15. Baskı, XII Levha Yayıncılık, İstanbul.
- ODYAKMAZ, Zehra / KAYMAK, Ümit / ERCAN, İsmail. (2014). *İdari Yargı, Konu Soru Mevzuatı*, 10. Baskı, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul.
- ONAR Sıddık Sami. (1966). *İdare Hukukunun Umumî Esasları* C. 3, 3. Baskı, İstanbul.
- ÖZAY, İl Han. (2004). *Günüşiğında Yönetim*, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- ÖZCAN, Mehmet Tevfik. (2012). *İlkel Topumlarda Toplumsal Kontrol Hukuk Dışı Mekanizmalar ve İlkel Hukuk*, 2. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul.
- ŞAHİN, Ergün. Kuramda ve Uygulamada İdarenin Tehlike İlkesi Uyarınca Sorumluluğu. <http://www.forumrenkli.com/hukuk/87398-kuramda-ve-uygulamada-idarenin-tehlike-ilkesi-uyarinca-sorumlulugu.html>, (Erişim Tarihi: 18.03.2018).
- YAMAN, Murat. Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kararları Işığında Sorumluluk, Hizmet Kusuru ve Kusursuz Sorumluluk Kavramları, [http://www.msb.gov.tr/ayim/Ayim\\_makale\\_detay.asp?IDNO=54](http://www.msb.gov.tr/ayim/Ayim_makale_detay.asp?IDNO=54), (Erişim tarihi: 15.03.2018).
- YILDIZ, Hayrettin. (2015). İdarenin Sosyal Risk Sorumluluğunda İlliyet Bağı Meselesi, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S. 116, s. 135-178. <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm>, (Erişim tarihi: 20.03.2018).